QORTI TAL-APPELL KRIMINALI

Onor. Imħallef Consuelo Scerri Herrera, LL.D., Ph.d.

Appell Nru: 2158/2024

Il-Pulizja

Vs

Stephen Ciangura

Teresa Ciangura

Illum 13 ta' Frar, 2025

Il-Qorti,

Rat l-akkuzi dedotti kontra l-appellant, **Stephen Ciangura** detenur tal-karta tal-identita' Maltija **104377M**, akkuzat quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali talli:

1. Bhala persuna/i li jimpjega/w lil xi persuna ohra *whole-time, part-time* jew xort'ohra b'kuntratt definit jew indefinit jew bi prova, naqsu milli jinnotifikaw lill-Korporazzjoni ta' Xoghol u Tahrig b'dak l-impjieg kif stabbilit dwar kull impjieg, liema notifika kellha ssir sa mhux aktar tard mill-ġurnata li fiha jibda 1-impjieg ta' xi persuna;

2. U aktar talli impjegaw, haddmu jew ippermettew l-użu ta' servizzi ta' gwardjani privati, lil xi persuna jew persuni li ma kellhomx liċenzja bħala gwardjan privat;

3. U aktar talli provdew, ghal dmirijiet fi, jew li għandhom x'jaqsmu ma servizzi ta' gwardjani privati, lil xi persuna jew persuni li ma kellhomx liċenzja bhala gwardjan privat.

Rat is-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali ta'nhar it-22 ta' Lulju 2024 fejn sabet lil Stephen Ciangura hati tal-ewwel imputazzjoni u kkundannatu għal multa ta' hames mitt Ewro (€500).

Rat ir-rikors tal-appell tal-appellanti Stephen Ciangura prezentat fir-registru ta' din l-Onorabbli Qorti nhar is-7 ta' Awwissu 2024, fejn talab lil din l-Onorabbli Qorti sabiex joghgobha tirriforma s-sentenza appellata u dana billi tvarja s-sentenza appellata u filwaqt li tikkonfermaha fejn sabet lill-appellanti Stephen Ciangura mhux hati tat-tieni u t-tielet imputazzjoni, tirrevokaha fejn sabet lill-appellanti Stephen Ciangura hati tal-ewwel imputazzjoni, u minflok tilliberah minn kull ħtija u piena skond il-liġi.

L-aggravji huma ċari u manifesti u jikkonsistu fis-segwenti:

Illi preliminarjament, għall-aħjar kajrezza ta' ħsieb u sabiex jiġi evitat kwalsiasi malintiż, tenut kont li l-appellanti ġie liberat mit-tieni u t-tielet imputazzjoni, qiegħed jiġi iċċarat mill-bidu nett li l-appell tiegħu huwa limitat **biss** għas-sejbien ta' ħtija fil-konfront tal-ewwel imputazzjoni.

In oltre, filwaqt li fid-deċide l-Ewwel Qorti ma tagħmilx distinzjoni bejn jekk l-appellanti instabx hati fil-vesti tiegħu personali jew le, mill-konsiderazzjonijiet fis-sentenza, jidher li l-Ewwel Qorti sabet ħtija fil-konfront tal-appellanti mhux fil-vesti personali tiegħu, iżda sabitu responsabbli vikarjament. Kwindi filwaqt li l-appell huwa kontra s-sejbien ta' ħtija fil-konfront tiegħu għall-ewwel imputazzjoni, għall-kull buon fini, huwa qed jiċċara wkoll illi huwa ma huwa ser iressaq l-ebda aggravju fejn l-Ewwel Qorti jidher li ma sabitx ħtija fil-konfront tal-appellanti personalment.

Illi magħmulha tali kjarifika, l-esponenti umilment jissottometti li, l-ewwel aggravju tiegħu huwa fis-sens li fl-umili fehma tiegħu, l-Ewwel Onorabbli Qorti ma setgħetx tistrieh fuq it-testimonjanza li ta l-appellanti quddiem il-Maġistrat Inkwerenti biex issib ħtija.

Fit-tieni lok, u in konnessjoni mal-ewwel aggravju l-esponenti umilment jirrileva bir-rispett illi huwa qatt ma seta' jinstab hati tal-ewwel imputazzjoni tenut kont il-karenza assoluta ta' provi ammissibli fil-konfront tal-ewwel imputazzjoni.

1) IT-TESTIMONJANZA TAL-APPELLANTI QUDDIEM IL-MAGISTRAT INKWERENTI MA KELLHIEX TINTUŻA BIEX TINSTAB HTIJA A BAŻI TAGĦHA

Illi kif diġà gie aċċennat iktar il-fuq f'dan l-umili appell, l-appellanti ġie imsejjah sabiex jiddeponi quddiem il-Qorti Inkwerenti f'Novembru u Diċembru 2015.

Jirriżulta wkoll mill-istess atti tal-inkjesta, li meta l-appellanti ssejjaħ biex jagħti t-testimonjanza tiegħu, li filwaqt li ġie mogħti d-dritt li jitkellem mal-avukat di fiduċja tieghu (u infatti f'okkazzjoni wahda hemm indikat li huwa ghażel li jikkonsulta mal-avukat tieghu Dr. Arthur Azzopardi). Mal-istess dritt huwa ingħata wkoll it-twissija dwar l-inferenza skond kif kienet il-liġi vigenti dak iż-żmien, u iktar importanti minn hekk, huwa ma ngħatax id-dritt li jkun assistit mill-avukat di fiduċja tiegħu waqt li kien qed jaghti d-deposizzjoni tiegħu. Mhux kontestat li d-drittijiet u r-regola tal-inferenza li ġiet spjegata lilu mill-Maġistrat Inkwerenti kienu in linea mal-liġi kif kienet vigenti dak iż-żmien.

Madanakollu, fid-dawl ta' diversi sentenzi, inkluż tal-Qrati Kostituzzjonali, dwar is-suġġett ta' rilaxx ta' dikjarazzjonijiet mingħajr ma l-individwu jingħata d-dritt li jkun

debitament assistit mill-avukat di fiduċja tiegħu, l-esponenti umilment jissottometi illi tenut kont il-fatt illi huwa ma kienx debitament assistit mill-avukat di fiduċja tiegħu waqt it-testimonjanza tieghu quddiem il-Qorti Inkwerenti (u dan mhux għax irrifjuta li jkollu avukat iżda għaliex ma ġiex moghti tali dritt), fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, u tenut kont il-karenza ta' provi oħra, il-Qorti ma setghetx tghaddi biex issib htija a bażi ta' dak li xehed l-imputat meta ma kienx mogħti d-dritt li jkun assistit.

Illi fit-trattazzjoni taghha d-difiża qajjmet specifikatament tali aggravju u ssottomettiet li t-testimonjanza li ta' l-appellanti Stephen Ciangura meta ma kienx assistit mill-avukat di fiduċja tiegħu ma kellhiex tintuża biex tinstab htija, u dan fid- dawl tal-ġurisprudenza dwar il-materja, fejn anke jekk wiehed kellu jiehu in konsiderazzjoni l-aħħar żviluppi ġurisprudenzjali, u applikat l-prinċipju tal-*overall fairness*, xorta waħda ċ-ċirkostanzi kienu tali li l-Qorti ma kellhiex tistrieħ fuq tali testimonjanzi tal-imputat biex tinstab htija.

Madanakollu, l-Ewwel Onorabbli Qorti, bir-rispett injorat tali sottomissjoni tant li fis-sentenza tagħha mhux biss ma dahlitx fuq din il-kwistjoni imqajjma mid-difiża, iżda saħansitra ghamlet l-oppost, u striehet fuq tali prova biex sabet htija. Dan kollu nonostante li l-istess Qorti gharfet u ddikjarat b'mod ċar li hija kienet qed tistrieh biss fuq dak li l-appellanti xehed quddiem il-Maġistrat Inkwerenti biex tiddetermina l-vertenza u ssib il-ħtija!

Illi għaldaqstant, l-esponenti umilment jissottometti li din id-dirkjarazzjoni ta' ħtija unikament fuq id-dikjarazzjonijiet tal-appellanti meta ma kienx mogħti d-dritt li jkollu l-avukat di fiduċja miegħu jassistih, hija bi ksur tad-drittijiet fundamentali f'dan il-każ u tali testimonjanzi kellhom minflok jiġu skartati.

Illi l-appellanti huwa konxju tal-iżviluppi fil-ġurisprudenza dwar il-materja in kwistjoni fejn filwaqt li ċertu deċizzjonijiet kienu fis-sens li restrizzjoni għall-aċċess

għall- avukat kienet awtomatikament tfisser li kien hemm leżjoni tad-dritt għal smiegh xieraq, oħrajn żiedu li l-Qorti trid tqis ukoll l-*overall fairness* tal-proċeduri.

Però, fil-każ odjern, anke jekk wiehed kellu ghall-grazzja tal-argument iqis l-ġurisprudenza li titkellem dwar il-kwistjoni tal-overall fairness xorta waħda dan kellu jwassal biex il-Qorti ma tistriehx fuq it-testimonjanzi tal-appelli biex tinstab ħtija.

Illi dan qed jingħad stante li minn qari akkurat tal-proċess, għandu jirriżulta li fl-atti proċesswali (apparti d-dikjarazzjonijiet tal-appellanti) hemm karenza totali ta' provi li jistgħu jitfghu dawl fuq l-imputazzjoni li tagħha l-esponenti ġie misjub hati, liema imputazzjoni titratta n-nuqqas ta' notifika lill-Korporazzjoni ta' Xoghol u Tahrig bl-impjieg ta' xi persuna.

L-appellanti imur oltre, u jiddikjara b'responsabilità li fl-atti proċesswali ma teżisti l-ebda prova ammissibli li titfa' dawl fuq jekk **Bojan Spasic** kienx impjegat tal-appellanti fil-vesti tieghu personali jew vikarjament, u iktar importanzi minn hekk fuq jekk kinitx saret id-debita notifika mal-Korporazzjoni jew le.

Illi di più, għalkemm xehed rappreżentant tal-Jobs Plus sia waqt l-inkjesta kif ukoll waqt il-proċeduri kriminali kontra l-appellanti, l-istess rappreżentant ma xehedx fuq l-posizzjoni ta' **Bojan Spasic**, li huwa l-individwu li l-prosekuzzjoni qed tallega li kien impjegat mingħajr ma saret id-debita notifika mal-Korporazzjoni ta' Xogħol u Tahrig.

Din it-testimonjanza u l-informazzjoni naturalment kellha tkun l-aqwa prova tenut kont in-natura tal-imputazzjoni. Dan billi kienet tkun il-Korporazzjoni stess, li bħala l- entità li lilha skond il-liġi, trid issir in-notifika tal-impjieg, tikkonferma o meno jekk saritx id-debita notifika jew le magħha dwar l-impjieg ta' **Bojan Spasic**.

Illi apparti dan in-nuqqas, minn imkien mill-bqija tal-provi ma jista' jingħad li tressqet xi prova oħra ammissibli fil-konfront tal-appellanti li tista' titfa dawl fuq jekk kinitx saret id-debita notifika mal-Korporazzjoni dwar **Bojan Spasic.** Illi wieħed ma jridx jinsa' wkoll illi apparti mix-xhieda okulari, l-vittmi u l-familjari tagħhom li sofrew xi ġrieħi fl-inċident li wassal għall-ftuħ tal-inkjesta, u apparti tobba, u esperti, numru kbir ta' xhieda oħra li ddeponew fl-inkjesta kienu suspettati u apparti li ingħataw id-debita twissija spiċċaw huma wkoll akkużati.

Kwindi, u fid-dawl ukoll tax-xhieda tas-Superintendent James Grech tal-5 ta' Ġunju 2024, it-testimonjanza ta' dawn it-tali xhieda, inkluż iżda mhux limitatament **Bojan Spasic**, li spiċċaw rinfaċċati huma wkoll bi proċeduri kriminali, hija inammissibli bħala prova fil-konfront tal-appellanti stante l-prinċipju li dak li jgħid ko-akkużat ma jiswiex bhala prova favur jew kontra ko-akkużat ieħor dment li l-proċeduri kontra tali tali xhud ikunu ghadhom ma ġewx finalment deċiżi.

Illi dan l-istat ta' fatt, i.e. in-nuqqas ta' provi dwar l-ewwel imputazzjoni, kkonfermatu wkoll l-Ewwel Qorti fis-sentenza tagħha.

Madanakollu, l-Ewwel Qorti filwaqt li għarfet din il-karenza ta' provi, għaddiet biex tirrimpjazza tali vojt billi, filwaqt li injorat l-aggravju li qajjmet id-difiża fit-trattazzjoni finali, għażlet li toqgħod fuq dak li qal l-imputat meta xehed quddiem il-Maġistrat Inkwerenti biex eventwalment sabet lill-imputat hati tal-ewwel imputazzjoni. Infatti l- Ewwel Qorti fis-sentenza tagħha tghid testwalment:

> "*Illi mill-provi miġjuba l-quddiem, ma jirriżulta minn imkien li* ***Spasic*** *kellu impjieg regolarizzat u ma nġieb l-ebda rappreżentant minn Jobsplus biex jixhed dwar dan. Għalhekk il-Qorti kellha tistrieh biss fuq dak li l-imputat Stephen Ciangura xehed quddiem il-Maġistrat Inkwerenti.*"

Illi b'kull dovut rispett però, tali raġunament tal-Qorti huwa wiehed, bir-rispett, żbaljat, u leżiv tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem, in kwantu, rinfaċċata b'tali sitwazzjoni partikolari, u anke in linea mal-prinċipju tal-*overall fairness* tal-proċeduri fejn ġie stabbilit li dikjarazzjoni ta' ħtija unikament fuq dikajarazzjonijiet mehudin mingħajr l-assistenza legali għandhom jiġu skartati jekk tali dikjarazzjonijiet ikunu prova principali biex tinstab ħtija, l-istqarrija ma kellha tingħata l-ebda valur probatorju wisq anqas tintuża biex a bażi tagħha biss tinstab ħtija.

Illi fil-każ odjern, kif jirriżulta ampjament mis-sentenza stess, u kif del resto jirriżulta ukoll minn qari akkurat tal-provi kollha, t-testimonjanza tal-appellanti li rrilaxxa meta ma kienx mogħti d-dritt li jkun assistit mill-avukat di fiduċja tiegħu hija l-unika prova u *di più,* prova determinanti għar-rizoluzzjoni tal-vertenza.

Kwindi l-appellanti umilment jikkontendi li l-Ewwel Qorti kienet żbaljata meta fin-nuqqas ta' provi ulterjuri strahet unikament fuq l-istqarrija tal-imputat biex tinstab ħtija. Rinfaċċata b'tali karenza ta' provi l-Ewwel Qorti ma setghet qatt issib htija u kellha tgħaddi sabiex tillibera lill-appellanti wkoll mill-ewwel imputazzjoni.

Anzi l-appellanti jikkonkludi bir-rispett, billi jmur oltre, u jżid li li kieku ma kienx għal tali prova (inammissibli) kieku mank l-isem ta' l-individwu li kien allegatament impjegat mingħajr id-debita notifika mal-Korporazzjoni, *multo magis* provi ulterjuri li jippuntaw lejn ħtija!

2) L-APPELLANTI QATT MA SETA' JINSTAB HATI TAL-EWWEL IMPUTAZZJONI TENUT KONT IL-KARENZA ASSOLUTA TA' PROVI AMMISSIBLI FIL-KONFRONT TAL-EWWEL IMPUTAZZJONI.

Illi preliminarjament jiġi sottomess illi filwaqt li fid-deċide tagħha, meta sabet lill-esponenti hati tal-ewwel imputazzjoni hija ma ghamlitx distinzjoni dwar jekk kienx

qed jinstab hati fil-vesti tiegħu personali jew inkella bhala rappreżentant tal-kumpanija Executive Services Ltd., minn qari tas-sentenza jidher li l-Ewwel Onorabbli Qorti sabet lill-esponenti hati a bażi ta' responsabilità vikarja.

Illi magħmulha tali premessa, jiġi puntwaliżżat sa mill-bidu nett li filwaqt li ma tressaq l-ebda rappreżentant tal-MFSA jew tal-Malta Business Registry sabiex jixhed dwar min huma l-persuni responsabbli fi ħdan il-kumpanija Executive Services Ltd. Kwindi ma tressqet l-ebda prova dwar min huma d-Diretturi tal-itess kumpanija, u/jew min huwa/hija s-segretarju/a, kif ukoll dwar min huma l-uffiċjali tal-istess kumpanija.

Dan fl-umili fehma tal-esponenti huwa nuqqas serju ieħor li jkompli juri l-karenza assoluta ta' provi fil-konfront tal-ewwel imputazzjoni, liema nuqqas ikompli jimmilita favur li l-appellanti kellu jiġi liberat minn din l-ewwel imputazzjoni.

Illi għall-kompletezza, huwa minnu li in konnessjoni mal-kumpanija l-Ewwel Onorabbli Qorti tagħmel referenza għad-dokument esebit minn Bernard Zarb (rappreżentant tal-Jobs Plus) DOK BZ, fejn hemm indikat li Stephen Ciangura kien impjegat fuq bażi part-time bħala Administrator tal-kumpanija Executive Security Services Ltd.

Illi però b'kull dovut rispett l-esponenti umilment jikkontendi illi tali prova xorta wahda qatt ma tista' tkun suffiċjenti biex l-esponenti jinstab hati vikarjament tal-ewwel imputazzjoni. Illi dan qed jingħad għaliex fl-ewwel lok, l-aħjar prova kellha tkun rappreżentant tal-MFSA jew tal-MBR sabiex jixhed dwar id-dokumenti kollha pertinenti ghall-kumpanija in kwistjoni, inkluż min huma l-uffiċjali tal-istess kumpanija. Illi d-dikjarazzjoni mal-Korporazzjoni Jobs Plus filwaqt li hija kruċjali u l-prova reġina ai fini tar-reat tan-nuqqas ta' notifika lill-istess korporazzjoni b'impjieg ta' impjegat, madanakollu ma hijiex l-aħjar prova biex tipprova ness vikarju. Dan qed

jingħad fl-ewwel lok għaliex kelma waħda "a*dministrator*" f'vacuum, iżjed thalli dubji milli ċertezzi in kwantu wieħed jista' jkun amministratur ta' ħafna affarijiet, jew ta' kważi xejn, u mhux kull amministratur jiġi kolpit mir-responsabilità vikarja kif definita fl-artikolu 13 tal-Kap 249 tal-Liġijiet ta' Malta.

Dan id-dubju fil-każ odjern, ikompli jikber meta wieħed iqis li tali posizzjoni indikata mal-Jobs Plus kienet fuq bażi *part time.*

Illi in konnessjoni mal-premess, huwa minnu li l-ewwel Onorabbli Qorti tagħmel aċċess għat-testimonjanza ta' **Rivans,** madanakollu, l-istess **Rivans** huwa ko-akkużat fi proċeduri separati kif jirriżulta wkoll mit-testimonjanza tas-Superintendent James Grech li kkonferma li tressqu numru kbir ta' individwi in konnessjoni mal-inkjesta u tali proċeduri ghadhom pendenti. Apparti minn hekk, u strettament mingħajr pregudizzju dwar il-premess, **Rivans** xorta wahda ma jghid assolutament xejn dwar Bojan Spasic u l-kwistjoni tan-notifika tal-impjieg tiegħu mal-Korporazzjoni.

Illi infatti, u għal darb'ohra, strettament mingħajr preġudizzju dwar il-premess, jiġi sottolineat wkoll illi *in ogni caso* s-sempliċi fatt li l-esponenti seta' kien *administrator* part time tal-kumpanija, ma jfissirx awtomatikament li kellha tinstab htija fl-ewwel imptazzjoni. Dan billi l-prosekuzzjoni kellha l-obbligu li tressaq provi ammissibli sal-livell ta' mingħajr dubju dettat mir-raġuni li l-kumpanija Executive Services Ltd kienet impjegat individwu u li ma kinitx nnotifikat lill-Korporazzjoni ta' Xoghol u Tahrig b'dak l-impjieg.

Dwar dan però għall-darb'ohra hemm karenza totali ta' provi ammissibli, in kwantu kif diġà sottomess iktar il-fuq, u in linea mal-ewwel aggravju, kwalsiasi dikjarazzjoni li ghamel l-appellanti quddiem il-Magistrat Inkwerenti ma tistax tíntuża kontra tiegħu biex tinstab htija, u imwarrba tali dikjarazzjonijiet u provi ohra inammissibli, ma jifdal xejn li jista' jipponta lejn htija sal-livell ta' mingħajr dubju dettat mir-raġuni.

Ghaldaqstant, l-esponenti umilment jikkontendi bir-rispett li fid-dawl ta' tali nuqqasijiet, l-esponenti ma seta' qatt jinstab hati tal-ewwel imputazzjoni.

Semghet lill-partijiet jghamlu s-sottomissjonijiet taghhom fis-seduta tas-16 ta' Jannar 2025.

Ikkunsidrat,

Illi fl-ewwel aggravju tieghu l-appellant jistqarr li t-testimonjanza tal-appellanti quddiem il-Magistrat Inwkirenti ma kellhiex tintuza biex tinstab htija a bazi taghha. Ghalhekk *in poche parole* dan l-aggravju jirrigwardja l-inammissibilta' ta' dak mistqarr mill-appellant waqt l-istadju tal-inkjesta, u ghalhekk isegwi l-inammissibilita' ta' kwalsiasi referenza ghal dak mistqarr minnu f'dak l-istadju u dan ghaliex l-appellant ma kienx inghata d-dritt illi jkun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni.

Illi l-akkuzat Stephen Ciangura xehed fl-atti tal-inkjesta nhar l-20 ta' Novembru 2015 gewwa l-edificju tal-Qorti fil-presenza tal-Magistrat Inkwirenti l-allura Dr Doreeen Clarke, l-Ispettur Elton Taliana u l-esperti John Gera u Dr Martin Bajada liema xhieda tinsab a fol 120 et sequitur[1]. L-atti tal-inkjesta gew esebiti f'dawn l-atti nhar il-5 ta' Frar 2016[2]. Fil-bidu ta' din l-istqarrija jirrizulta li dan Ciangura gie imwissi mill-Magistrat Inwkirenti li huwa ghandu d-dritt illi ma jirrispondix mistoqsijiet li jsitghu jinkriminawk. Illi huwa ghaze li jipprevalixxi ruhu mid-dritt li jikkonsulta ma avuakt tal-fiducja tieghu u fil-fatt ikkonsulta ma Dr Arthur Azzopardi u dan wara li giet spjegata lilu ir-regola ta l-inferenza. Inghad ukoll li l-Magistrat Inkwirnti ex admisses stqarrt li: _

> *"Issa rrid nispjegalek illi mea kif kellek id-dritt li tghmel ikkonsultajt ma Dr Arthur Azzopardi. Inti ghandek id-dritt li ma twegibx misoqsijiet illi tista tinkrimina lilek innifsek bihom pero ghal dawk il-*

[1] Vol II tal-inkjesta.
[2] Fol. 3 tal-atti

mistoqsijiet illi inti ma twegibx il-Qorti tista tasal ghalkonkuzjonijeit taghha stante li int hadt il-parir.[3]*"*

Illi jirrizulta li meta l-appellat Stephen Ciangura rrilaxxa l-istqarrija tieghu, skont il-ligi *in vigore* ta' dak iz-zmien huwa kellu d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat jew Prokuratur Legali qabel it-tehid tal-istqarrija izda ma kellux dritt li jkollu Avukat prezenti waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Dak iz-zmien ukoll kien hemm in vigore ir-regola ta inferenza.

Din il-Qorti sejra issa tghaddi sabiex taghmel referenza ghal uhud mis-sentenzi li indirizzaw kwistjonijiet rigwardanti l-ammissibilita' o meno ta' stqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat.

Sentenza li għamlet impatt sinifikanti fuq il-gurisprudenza ta' Malta hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **Borg v. Malta.**[4] F'dik is-sentenza l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' konsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

'56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).

57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such

[3] Fol./ 121 Vol II tal-inkjesta
[4] Deciza fit-12 ta' Jannar, 2016 u reza finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).

58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6 (ibid., § 56).

(ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yeşilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is

not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons (see Salduz, cited above, §§ 52, 55 and 56).

63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.' (Emfazi u sottolinear miżjud minn din il-Qorti.)

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'**[5], il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet taghhom, l-intimati jargumentaw illi l ilment tar-rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien inghata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien ezerċita dan id-dritt, u illi s-sentenza citati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn ghal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma thalliex ikellem avukat qabel ma ttehdulu l-istqarrija.

[5] Deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

l-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu m'huwiex illi ma thalliex jikkonsulta ma' avukat qabel ma ttehdietlu l istqarrija (hlief fir-rigward tat-tieni wahda), izda proprju illi l-assistant legali tieghu ma kienx prezenti waqt it- tehid tal-istqarrija, kif jidher per ezempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.

M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma giex interrogat fil presenza tal-avukat tieghu, anke ghaliex wara kollox, f'dak iz zmien il-ligi stess ma kienitx tippermetti dan. Fis-sentenza fl-ismijiet ***Panovits v. Cyprus*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Dicembru 2008 intqal illi:*

"...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation. The lack of legal assistance during an applicant's interrogation would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings."

Fuq l-istess linja ta' hsieb, fis-sentenza fl-ismijiet ***Dayanan v. Turkey*** *deciza mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u citata fir rikors promour tar-rikorrent intqal is-segwenti:*

"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts, and which form the framework for its case-law, an accused person is entitled, as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only while being questioned (for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable

to the accused, preparation for questioning, support of an accused in distress and checking of the conditions of 49 detention.'

*Il-fatt illi l-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement ghas- sentenza ta' Salduz b'mod illi l interpretazzjoni tad-dritt ghal smiegh mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa necessarju li l-arrestat jithalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interogattorju hija kkonfermata bl-aktar mod car fis-sentenza fl-ismijiet **<u>Brusco v. France</u>** deciza fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbazat il-konklużjoni tagħha mhux biss fuq l-fatt illi Brusco ma thalliex ikellem avukat qabel ma gie interrogat izda anke ghaliex ma kellux access ghal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tieghu u l-interogazzjonijiet l-ohra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jezigi l-Artikolu 6:*

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

*Konferma terga aktar cara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet **<u>Navone and others v. Monaco</u>** deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl 24 ta' Ottubru 2013, fejn il- Qorti ikkonkludiet illi l-ligi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l interrogatorju, u ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun prezenti waqt l-interogazzjoni,[6] kienet leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq:*

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires: une telle

[6] Bħas-sistema Maltija f'dak iż-żmien. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija' deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Cvili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue ou de la prolongation de celleci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas.

(…)

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatories."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diga bdew jesprimu d-dubbji taghhom rigward jekk, il-ligi, kif kienet dak iz-zmien, kienetx tiggarantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegh xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenza legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza tal Qorti tal-Appell Kriminali deċiza fis-6 ta' Ottubru 2016 fl-ismijiet **<u>Il-Pulizija (Spettur Jesmond J. Borġ) vs Jason Cortis</u>** fejn intqal illi:

"...jista' jkun hemm lok ghal-dibattitu dwar kemm il provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt ghall-assistenza legali moghti lill- arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif ezistenti llum taht il-ligi taghna, huwa ristrett ghal siegha qabel l-interoggatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal avukat waqt l-istess interrogatorju. F'dak l-istadju l-arrestat huwa soggett ghal mistoqsijiet diretti u suggestivi bir-risposti taghhom, anke jekk jghazel li ma jwegibx, bit-traskrizzjoni tieghu tkun eventwalment esebita fil-proceduri kontrih fejn ikun meqjus innocenti sakemm pruvat mod iehor."

Huwa car ghalhekk illi skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif zviluppat u evolviet sussegwentement ghas sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegh xieraq tirikjedi illi l-arrestat jinghata l-possibilita li jkollu mieghu avukat tal-

fiducja tieghu waqt, u mhux biss qabel, l- interogazzjoni. Ghalhekk jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l ilment tar-rikorrent huwa nfondat ghaliex kienet inghata l-possibilita li jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli ghaliex mill-gurisprudenza appena citata, jidher car illi l-arrestat ghandu jinghata l-possibilita' li jkollu avukat prezenti waqt l- interogazzjoni. M'huwiex kontestat, illi fiz-zmien in kwistjoni kien hemm restrizzjoni sistematika li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiduċja tieghu prezenti waqt l-interrogazzjoni.

M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma thalliex ikollu avukat prezenti waqt l-ewwel interogazzjoni, u illi ma inghatax access ghall-avukat tieghu qabel jew waqt it-tieni interogazzjoni. Dan il-fatt wahdu, skont il gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg, huwa bizzejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq.

Il-Qorti pero ma tistghax ma tirrilevax illi dan huwa kaz gravi u partikolari, fejn ir- rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi zmien tal- interogazzjoni kien ikollu jaghmel sitt sieghat dialysis, fi granet alternattivi u filfatt kien gie arrestat hekk kif kien ghadu hareg minn sitt sieghat dialysis. Il-Qorti tinsab mhassba mmens illi l-pulizija ma zammew ebda record tal-kondizzjoni ta' sahha tar rikorrent, b'mod illi ma jistghux jikkonfermaw jekk kienux taw cans lir-rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt sieghat dialysis u l-interogazzjoni tieghu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil- kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet responsabbli ghal sahhtu u ghalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni sufficjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tigi salvagwardjata sahhtu u li r-rikorrent ma jithalliex bil-guh u bil-ghatx wara sitt sieghat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rrizulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawzalu ugiegh kbir, ansjeta u 52 *depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli,*

specjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interogazzjoni segwit sitt sieghat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 – 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minhabba l-kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbaghti. Di piu' l-fatt illi r rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interogazzjonijiet tieghu. Ghalhekk, ikkonsidrat li dak iz-zmien kien hemm restrizzjoni sistematika ghad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-kaz minhabba l-vulnerabbilita tar- rikorrent, u galadarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm ragunijet serji u mpellenti li jistghu jiggustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilment tar-rikorrent illi d-dritt tieghu ghal smiegh xieraq gie lez, huwa fondat.

Ghalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba restrizzjoni mhux gustifikata ghad-dritt tieghu ta' access ghal avukat.'

Din is-sentenza ġiet appellata l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija. Il-Qorti Kostituzzjonali fid-decizjoni taghha,[7] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet qieset li:

36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut taghhom kien ittiehed in

[7] Sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Generali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija' deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG).

konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal-proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil- kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, la darba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali'

Ghar-ragunijiet sucitati il-Qorti Kostituzzjonali ddecidiet sabiex ma jsehhx ksur tad drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar uzu miz-zewg stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil proceduri kriminali.

Fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella'</u>** [8]fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, gie kkunsidrat li:

'Riferibbilment ghall-kaz in ezami, jirrizulta illi Aldo Pistella nghata dritt li jkellem lill-avukat ta` ghazla tieghu qabel irrilaxxja l-istqarrija lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur koncernat ikkonferma li hekk kien il-kaz, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-procediment, kif ukoll meta xehed fil-kawza kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawza kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi:-

[8]

"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tieghu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellem avukat u fil-fatt kien tkellem ma` l-avukat tieghu Dr Sarah Sultana personalment, kien tkellem l-ghada filghodu fejn kienet giet tkellmu gewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ha lparir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet mieghu...." (ara fol 19 u 20 tal-process kriminali).

Mill-istqarrija rriżulta wkoll illi Pistella kkonferma li fehem it twissija mogħtija lilu mill-pulizija u li kien kellem lil avukat tiegħu qabel ma rrilaxxja l- istqarrija. Insibu a fol 29:

"M: Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?

T: Iva.

M: Tikkonferma li kellimt lil avukat tieghek Dr Sara Sultana u gejt moghti dokument bid-drittijiet kollha tieghek bil-lingwa taljana?

T: Iva.

Madanakollu rrizulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` ghazla tieghu waqt it-tehid tal-istqarrija. Gara hekk ghaliex fiz zmien meta Pistella kien qed jigi nvestigat, ma kienx hemm dritt li min kien qed jigi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l-istqarrija.

Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-kaz ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun giet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal-jedd ghal smigh xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti hadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza 55 ta` avukat izda dak l-avukat ma kienx prezenti waqt l-interrogatorju. Irrizulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proceduri kriminali illi waqt li kien qed jaghti l-istqarrija, Pistella kkopera izda kellu problema

bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx; ghalhekk kien rega` nsista li jkellem lill-konsulent legali izda din it talba kienet michuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera maghna bis-shih. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jghid verament min huma nvoluti n-nies u minn ghand min kien qed jixtri u jassistina f`dawk l- affarijiet u bejn qed jibza` minn dawn l-affarijiet. Ghax f`hin minnhom xtaq li jghinna u f`hin minnhom rega` talab biex jitkellem filfatt ma` l-avukat, ghidtlu li ma jistax."

Ghal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal ghal sitwazzjoni fejn l-uzu ta` l istqarrija mehuda minghajr l-assistenza legali tammonta ghal lezjoni tad-dritt ghal smigh xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Din il-Qorti tqis li gall-kaz odjern ghandha tapplika l- gurisprudenza l-aktar ricenti tal-ECHR u tal-qrati taghna fejn inghad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jigi rrimedjabbilment ippregudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt linterrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu. '

L-istess Qorti[9] qieset li:

'Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li terga` tkellem lill-avukat u tali talba giet michuda, iwassal ghal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-kaz tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippregudikat stante illi huwa rrilaxxja stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu.

[9] Fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella' deċiża mill-Qorti Ċivili Prim'Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) fis-27 ta' Ġunju 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru. 104/16 JZM)

Issa rrizulta wkoll illi l-kawza kriminali ghadha pendenti.

Ghalkemm il-qorti ta` gurisdizzjoni kriminali eventwalment taghti decizjoni fil-mertu wara li jkun inghalaq il-gbir tal provi, tenut kont tal-konsiderazzjonijiet kollha premessi, m`ghandux ikun illi l-kawza kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun taghmel prova ladarba rrizulta li waqt it-tehid tal- istqarrija ma kienx prezenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija t tnejn sostnew illi l-kaz tal-pulizija kontra Aldo Pistella mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkuzat izda fuq provi ohra wkoll.

Ghalkemm jibqa` l-principju li procediment gudizzjarju ghandu jitqies fit-totalita` tieghu sabiex jigi determinat kienx hemm ksur tal- jedd ghal smigh xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`ghandu jsir ebda uzu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil process kriminali sabiex meta jintemm il-process kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet.'

Il-Qorti Kostituzzjonali[10] kkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra dwar l-appell ipprezentat mill-Avukat Generali u l Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

'14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l- istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-kaz ta' Malcolm Said,33 il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-process kriminali jitħalla jitkompla bilproduzzjoni tal-istqarrija tal-akkuzat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil- proċess kriminali sabiex, meta l proċess kriminali jintemm, ma jkunx tnigges b'irregolarità – dik li jkun sar uzu minn

[10] Fil-kawża fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

stqarrija li ttieħdet mingħajr ma linterrogat kellu l għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir talprocess kollu.

15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xiehda oħra fil-proċess barra l-istqarrija li tista' ssaħħaħ il-każtal-prosekuzjoni ma huwiex argument kontra din il-konkluzjoni. Ifisser biss li l-kaz tal- prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jingieb fixxejn jekk l-istqarrija titħalla fil-process u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.'

Il-Qorti tagħmel referenza ukoll għas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello</u>**[11]' fejn ġie kkunsidrat li:

Illi t-tezi tar-rikorrenti hi semplici u lineari. Meta giet rilaxxata l istqarrija dik il-persuna ma kellhiex id-dritt tal-prezenza ta' l-avukat. Il-konkluzjoni allura hi li tali stqarrija ghandha tkun inammissibli.

Illi t-tezi tal-Avukat Generali hi daqstant lineari. Ir-rikorrenti gie moghti d-dritt li jikkonsulta avukat ta' fiducja tieghu. Hu rrifjuta tali dritt, ma kkonsulta lil hadd u liberament u volontarjament irrilaxxa l istqarrija hawn fuq imsemmija.

Illi din il-Qorti josserva li s-sentenza Borg v. Malta (hawn fuq citata) ma kinitx biss jitkellem fuq id-dritt li wiehed ikollu l-jedd li jikkonsulta ma avukat qabel tigi rilaxxat stqarrija. Dik is-sentenza tghid illi f'kull stadju ta' l-investigazzjoni l-persuna susspettata jew akkuzata jrid ikollha d-dritt ta' l-avukat. Kien ghalhekk li gie promulgat l-Att numru LI ta' l-2016.

Illi fil-fehma ta' din il-Qorti l-istess principji li gew applikati fis sentenzi hawn fuq imsemmija ghandhom japplikaw f' dan il-kaz ukoll. Dan ifisser li anki jekk r-rikorrenti rrifjuta d-dritt li jikkonsulta avukat ma jfissirx li hu kien ser jirrifjuta l-prezenza ta' avukat fl-istess kamra ta' l-interrogatorju, tenut kont tal-fatt li l-artikolu fuq citat isemmi li l-avukat prezenti ghall-interrogatorju "...jippartecipa b'mod effettiv fl interrogazzjoni...". Kif wiehed jista' japprezza

[11] Sentenza preliminari mogħtija mill-Qorti Kriminali nhar id-9 ta' Mejju, 2017 (Att ta' Akkuża numru 13/2015).

din hi sitwazzjoni kompletament differenti. Logikament, ma tistax tipenalizza persuna li ghamel ghazla fuq parametri kompletament differenti minn dawk li huma in vigore llum.

Ghaldaqstant, ghal dawn ir-ragunijiet din il-Qorti tilqa l-eccezzjoni tar-rikorrenti. Tiddikjara l-istqarrija tad-19 ta' Ottubru, 2014 rilaxxat mir-rikorrenti bhala nammissibbli. Tali stqarrija ma tistax tigi prodotta waqt il-guri jew kopja taghha moghtija lill-gurati.'

Dik is-sentenza kienet giet appellata u l-Qorti tal-Appell Kriminali[12] ma kienitx ikkonfermat is-sentenza tal-Qorti Kriminali iżda kienet ikkunsidrat:

'19. Illi gjaldarba l-kwistjoni imqanqla la hija wahda frivola u lanqas vessatorja, din il-Qorti, wara li rat l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(3) tal- Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta, qed tibghat lil Prim'Awla tal-Qorti Civili, l- kwistjoni dwar jekk bl-uzu fil-guri kontra l-akkuzat appellat Martino Aiello tal- istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014 jigix lez id-dritt tal-istess Martino Aiello ghal smigh xieraq sancit bl-artikolu 39(1)(3) tal Kostituzzjoni u l-artikolu 6(1)(3) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad- Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali.

20. Tiddiferixxi dan l-appell sine die sakemm tigi deciza definittivament il-kwistjoni fuq riferita.'

Sussegwentement, il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali)[13] iddeciediet ir-referenza Kostituzzjonali billi iddikjarat li fic-ċirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun jirrizulta ebda lezjoni tad-dritt fundamentali tal-akkuzat Martino Aiello ghal smiegh xieraq kif sancit bl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6 tal Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir uzu fil-guri kontra tieghu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid- 19 ta' Ottubru, 2014. Il-Qorti f'dik is-sentenza fost kunsiderazzjonijiet oħra, qieset li:

---

[12] Deciza fit-9 ta' April, 2018 (Att ta' Akkuza Numru 13/2015).

[13] Fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello' fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF).

'Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jżommu lill-akkużat milli jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti listqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi ħaġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.

Madanakollu, il-posizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smigħ xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konklużjoni tagħha.

Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija.

Proprju dwar ir-rinunzja, fil-każ ta' Paskal vs Ukraine, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:

"Neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial, as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."

L-akkużat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt, meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż-żmien in kwistjoni. Lanqas jirriżulta xi prova fis-sens li ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih

intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih. Lanqas ma ġie muri li l-akkużat ma kienx 61 qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti innota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar listqarrija li kien irrilaxxja qabel ma ġie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija bissminħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din ilġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l akkużat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l istqarrija. Anzi, għandhom jittieħdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jagħmlu ċ-ċirkostanzi tal-każ.

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtentiċità tal-prova li ġabet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkużat li nqabad in flagrante jittraffika d droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkużat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxja fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza ġiet appellata u l-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello</u>**[14]' caħdet l-appell u fost kunsiderazzjonijiet oħra qieset li:

> *'24. L-istqarrija ma ttieħditx bi ksur ta' xi dispozizzjoni ta' ligi u kien certament fl-interess pubbliku li kaz dwar traffikar ta' drogi f'Malta, ikun investigat u jittieħdu proceduri kriminali dwaru.*
>
> *25. M'hemm l-ebda indizju li l-appellant ġie mġiegħel jagħmel dik l istqarrija. Fl-ebda stadju m'allega xi theddid jew wegħda biex għamilha.*
>
> *26. Fir-rigward ta' paragrafu (g) m'hemmx dubju li l-prosekuzzjoni trid li dik l- istqarrija tintuza bħala prova importanti tal-guri li għad irid isir, u dan b'riferenza għal dak li gara f'Mejju u Ġunju, 2014 peress li fl-istqarrija Aiello ammetta li kien hemm darbtejn oħra f'dawk ix xhur meta kien diga` importa droga f'Malta. Fatt li saret riferenza espressa għalih fl-att tal-akkuża. Għalkemm il-ġuri għadu ma sarx, hu evidenti li dik l-ammissjoni f-listqarrija għandha importanza fil-proċess kriminali tant li saret riferenza għaliha fl-att ta-lakkuza.*
>
> *27. Inoltre, dwar dan il-kaz għad irid isir il-guri. Għalhekk huma l gurati li ser jiddeciedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkuzi li hemm kontrih. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-gurati ser jigbor ix-xiehda tax-xhieda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall kaz. Hu l-imħallef li jagħmel ".... kull osservazzjoni oħra li tiswa biex triegi u turi lill-guri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9).*
>
> *28. Li hu zgur hu li f'dan il-kaz l-appellant ingħata l-opportunita' li jitkellem ma' avukat, bit-telefon jew wiċċ imb'wiċċ, iżda irrifjuta. B'dak il-mod l-appellant ċaħħad lilu nnifsu mill-opportunita' li jkollu parir ta' avukat sabiex jipprepara ruħu għall-interrogazzjoni u sabiex jingħata tagħrif dwar il-vantaggi u zvantaggi li jitkellem jew jagħzel is-silenzju waqt linterrogazzjoni. Dan meta kien jaf li waqt l interrogazzjoni ma kienx ser ikollu l-assitenza ta' avukat prezenti. Dan apparti li kien infurmat b'mod car bil-jedd li jibqa' sieket u ma*

[14] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Marzu, 2020 (Rikors numru: 38/18 AF)

jwegibx izda xorta agħzel li jwiegeb liberament. Madankollu xorta agħzel li jwiegeb għad-domandi li sarulu.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri), f'sentenza li ngħatat riċentament, fl ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello'**[15] il-Qorti qieset:

> *12. Illi d-difiza madanakollu xorta waħda għadha qed tinsisti fuq l eccezzjoni minnha ventilata dwar l-inammissibilita' ta'l-istqarrija tal akkuzat billi tisħaq illi din il-Qorti ta' kompetenza penali trid tħares lejn il-kwistjoni taħt ottika differenti minn dik tal-Qorti Kostituzzjonali, ukoll għaliex fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri ma għandux jiġi rimess għal ġudizzju tal-gurija popolari jekk il-kriterji mfassla fid-decizjoni Beuze vs il-Belgju deciza mill-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma gewx osservati. Jisħaq illi għalkemm l-appellat inqabad f'okkażjoni waħda in flagrante jdaħħal id-droga ġewwa Malta, madanakollu fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija huwa jammetti għal żewġ okkażjonijiet oħra ta'importazzjoni liema fatt allura joħroġ biss minn din l-istqarrija u minn ebda prova oħra. Fil fehma tad-difiza hija din il-Qorti f'dan l-istadju tal-proceduri li għandha tara jekk il-kriterji imfassal fid-decizjoni Beuze jirrizultaw u jekk humiex ser iwasslu sabiex jivvizjaw listqarrija rilaxxata mill appellat.*
>
> *13. Illi l-Qorti ma tistax taqbel ma din il-linja difenzjonali u dan għaliex kif diversi drabi affermat mill-qrati fir-rigward tal-principju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-process penali, hija prassi adottata mill-gurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispozizzjoni espressa tal-ligi li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi għalkemm l-appellat jistieden lil din il-Qorti tqies l- ilment minnu ventilat mill-ottika tal-process gudizzjarju penali u mhux minn dak ta' natura kostituzzjonali, madanakollu imbagħad ma jinvoka ebda regola tal-ligi penali li teskludi l-producibilita' tal-istess stqarrija, izda jisħaq unikament illi l istqarrija hija nieqsa mill-valur probatorju tagħha għaliex meta interrogat huwa ma kellux avukat prezenti miegħu sabiex jassistieh u allura qiegħed issejjes din il-lanjanza*

[15] Deciza fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza numru: 13/2015)

fuq lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq, kwistjoni li issa giet determinat finalment mill-Qorti Kostituzzjonali li sabet li ma kien hemm ebda lezjoni f'dan is-sens. (...)'

Fl-istess sentenza, fost kunsiderazzjonijiet oħra ġie meqjus li:

'16. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet u billi d-difiża qed issejjes l-eċċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija ta' l-akkużat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-ligi penali vigenti dak iz- zmien, izda fuq l-allegata lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir uzu minn dik l- istqarrija fil-guri, u peress ukoll illi mill-pronunzjament tal-Qorti Kostituzzjonali tali lezjoni ma tirrizultax, f'dan l-istadju tal-proceduri l-imsemmija prova m'għandhiex tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess.'

Sentenza ta' ċertu importanza hija dik mogħtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza 'Bueze vs Belgium'39 fejn għamlet emfazi fuq il-fatt li l-proċeduri iridu jiġu evalwati fl-intier tagħhom sabiex jiġi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq.

F'dik is-sentenza ġie meqjus li:

'150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule

applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat li:

193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating stricto sensu, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer. (d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police interviews, examinations by the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see Schatschaschwili, cited above, § 124). In carrying

out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various abovementioned factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Ghalhekk skond din is-sentenza, ir-restrizzjoni għal access ghal Avukat waqt l interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm lezjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq izda l-Qorti trid tqis ukoll l-'overall fairness' tal-proceduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm lezjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell Kriminali fis sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar'**[16]wara li għamlet referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Philippe Bueze vs Belgium'** [17]qieset:

'Illi ghalkemm illum kif inghad il-ligi regghet giet emendata u dan sabiex jigi fis-sehh fil-ligi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt ghall-avukat jigi regolat, madanakollu fiz-zmien meta giet rilaxxjata l-istqarrija tal appellant kien hemm dritt, ghalkemm wiehed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiducja taghha fil-hin precedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi allura din il-Qorti fid dawl tal- pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun inghatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tigi interrogata, izda fejn l-avukat taghha ma kienx prezenti filwaqt tal-interogazzjoni, u dan ghaliex allegatament jista' jkun hemm lezjoni tad-dritt taghha ghal smigh xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull kaz irid jitqies ghalih u cioe' allura billi jigi mistharreg f'kull kaz individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna

16 Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017).

17 Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10).

akkuzata ma kellhiex l avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq issmigh xieraq iktar 'il quddiem tul il-proceduri penali istitwiti kontra taghha.

Din il-Qorti ma ghandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma ghandhiex il-poter tistharreg jekk ikunx sehh lezjoni tad-dritt ta' smigh xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax isehh u dan f'kaz fejn xi forma ta' assistenza legali tkun giet moghtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeciedi a priori illi bil-fatt wahdu illi fiz-zmien li l-persuna akkuzata tkun giet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti filkonfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

i. *the existence of compelling reasons for the right to be withheld*

ii. *ii. the overall fairness of the proceedings.*

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il proceduri ma jqanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill- appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-

ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal- persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) talKodici Kriminali jiddisponi hekk:

"Id-dritt tal-avukat li jippartecipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuggerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'cirkostanzi eccezzjonali, issir wara li l-Pulizija Ezekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità gudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet."

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana lproviso ma jirriaffigura imkien fl artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet ghalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f'dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.'

Din il-Qorti sejra taghmel referenza għal joint concurring opinion tal-Imħalfin **Yudkivska, Vucinić, Turković u Hüseynov** għas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Beuze v. Belgium'</u>**[18] fejn fost affarijiet ohra ikkunsidraw li:

'22. *In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in*

individual cases. It is not correct for the Court to consider the overall fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every

[18] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.

23. The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-by-case assessment by the competent authority. Finally, derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise, we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal Pulizija, Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali'**[19] il-Qorti Kostituzzjonali għamlet referenza għas-sentenza sucitata fl-ismijiet ' **Beuze vs Belgium'** u kkunsidrat li:

'18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet ħadet din il-Qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tfisser li kellha raguni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet ħadet fil-kazta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-interpretazzjoni fid-dawl ta' Borg.

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-Qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull każ, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, għax

[19] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM). 7

dehrilhom illi, izjed milli precizazzjoni tal interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapovolgiment ta' dik il-gurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex precizazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew kapovolgiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-ġuris- prudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – sa fejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil- ligi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħazin u huwa miċħud.'

F'dik il-kawza, l-akkuzat kien irilaxxja l-istqarrija tieghu fis- 7 ta' April 2006 u għalhekk fi zmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jikkonsultaw mal-avukat taghhom, la qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u wisq aktar waqt l-interrogazzjoni. Fl-istess sentenza, il Qorti qieset li kien hemm raguni tajba ghala l-attur ma thalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex issir controlled delivery lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Il-Qorti kkunsidrat ukoll illi ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fic-cirkostanzi msemmija fl-artikolu 658 tal-Kodici Kriminali għalkemm issa jgħid li kien xurban u fis-sakra meta għamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raguni li wasslet għal kundanna tal-attur iżda li l-attur ammetta l-ħtija. Din l-ammissjoni saret fil-preżenza tal-Avukat wara konsulta miegħu u quddiem Magistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunita' li jieħodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal jedd tal-attur għal smiegħ xieraq.

Din il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Stephen Pirotta v. L Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija</u>**[20]' li fost affarijiet oħra kienet tirrigwarda l-fatt li l-akkuzat ma nghatax il-jedd li jkellem avukat qabel ma ttiehditlu

20

l-istqarrija. Il-Qorti wara li qieset ġurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-Sezzjonijiet Magħquda (Grand Chamber), ikkunsidrat li:

> '*14. Effettivament, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis silta miġjuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx tħalliet tingħata l għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm ragunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntużat fil process, ma huwiex bizzejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq: trid tqis il-process fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole")*

Il-Qorti qieset li l-attur ma garrab ebda ksur tal-jedd tieghu taht l-artikolu 39 tal Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

> '*23. Fil-kaz tal-lum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l- ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-process kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal- provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nzamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-process quddiem il- qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-ezami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis saħħa ta' xiehda oggettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-incident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.*'

Fis-sentenza moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **<u>'Farruġia v. Malta'</u>**[21], gie kkunsidrat li:

> '*98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and Boz v. Turkey, no. 2039/04, § 35, 9*

21

February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in Borg (no.37537/13, 12 January 2016).

99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further examine the matter in Ibrahim and Others, Simeonovi and more recently in Beuze, all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In Beuze, the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two-stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of the overall fairness and provided further clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.

(i) Concept of compelling reasons

100. The criterion of "compelling reasons" is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect's first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see Beuze, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see Beuze, cited above, § 145).

102. The Court further emphasises that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against selfincrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 76 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat ukoll li:

*'118. However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, **Schmid-Laffer v. Switzerland**, no. 41269/08, § 37,*

16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In 78 consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having been made ex abundanti cautela (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.

(iii) Conclusion

119. In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer. 120. There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Interessanti hija l-joint dissenting opinion tal-Imhallfin **Serghides u Pinto de Albuquerque** fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra ikkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre- trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of vulnerability of the

defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on the defence strategy to be followed.

11. Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision[22]".

12. We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.

13. Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination"[23] protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).

15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure

[22] 6 § 111 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata ħmistax (15) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).
[23] § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sittax (16) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).

was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny.[24] Otherwise, what is the point of having two stages!?'

Ikkunsidrat;

B'referenza ghall-gurisprudenza indikata supra, din l-Onoabbli Qorti tinnota l interprettazjoni differenti li taghat il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fir rigward tad-dritt tas-smiegh xieraq. Fost id-diversi sentenzi, fejn il-Qorti evalwat jekk kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegh xieraq, issir referenza għas-sentenzi sucitati fl ismijiet '**Beuze vs Belgium'** [25]moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad Drittijiet tal-Bniedem u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl ismijiet **'Farrugia vs. Malta[26]'**.

Fil-gurisprudenza ndikata iktar il-fuq, ma jistax ma jigix innutat li filwaqt li certu sentenzi jenfazizzaw l-inammisibilta' ta' stqarrija, meta susspetat ma kienx akkumpanjat mill-avukat tieghu fil-hin tal-interrogazzjoni, stante li difett bhal dan ma jistax jigi sanat, sentenzi oħrajn jtennu illi sempliċiment għax susspettat ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tiegħu fil-ħin tal-interrogazzjoni ma għandux awtomatikament ifisser li l-istqarrija li hu jkun irilaxxa hija inammissibli u ghaldaqstant tali proceduri ghandhom jigu evalwati fit-totalita' taghhom u jittiehed kont tal-'*overall fairness*' ta' l-istess proċeduri.

Din il-Qorti tinnota li xorta wahda sal-lum ma jistax jinghad li hemm certezza legali u ċioe' **'legal certainty'** dwar din il-kwisjtoni.

---

[24] § 108 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sbatax (17) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).
[25] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).
[26] eċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13

Il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza ricenti fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan**[27]' fejn gie meqjus:

> *'15. Illi l-pozizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra zviluppi sostanzjali fi snin recenti. Illi fiz-zmien meta l-akkuzat gie arrestat u interrogat lura fil-bidu tas-sena 2010, huwa ma kellux il- jedd għall ebda forma ta' assistenza legali la qabel u lanqas matul it-teħid tal istqarrija. Illi kien seħħ bdil għal Kodiċi Kriminali permezz ta'l-Att III tal-2002 fejn il-legislatur ħaseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinzamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali, wicc imb'wicc jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-subartikolu." Madanakollu dan il-bdil ma giex fis seħħ ħlief snin wara u cioe' fl-10 ta' Frar 2010 u għalhekk xahar wara li l-akkuzat rrilaxxa l-istqarrija tiegħu. Imbagħad finalment b' trasposizzjoni fil-ligi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id dritt tal-access għal avukat fi proceduri kriminali u fi proceduri tal mandat ta' arrest Ewropew, is-suspettat ingħata il-jedd ikun assistit minn avukat filwaqt tal-interrogazzjoni tiegħu mill-pulizija.*

Madankollu, dan il-bdil sehh fl-10 ta' Frar, 2010, xahar wara li l-akkuzat irrilaxxa l istqarrija. Minkejja l-fatt illi l-akkuzat irrilaxxja din l-istqarrija minghajr ma kellu dritt li jikkonsulta ma' avukat tal-fiducja tieghu, fost affarijiet ohra il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) pprovdiet li:

> *'19. Dan magħdud, allura l-Qorti hija tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-process penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti, ma jistax jingħad jekk il- kriterji indikati fil-kaz Beuze gewx segwiti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il Qorti u lanqas din il-Qorti ma*

27

għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal-persuna akkuzata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan fid-dawl tal-linji gwida godda tramandati mill-Qorti Ewropea. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal lezjoni tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderiegi il-qrati domestici jindagaw jekk il-proceduri fl-intier tagħhom kienux gusti fil-konfront tal- akkuzat, bit-test allura li jrid jigi segwiet fuq iz-zewg binarji surriferiti.'

Il-Qorti fis-sentenza tagħha laqghet l-appell ta' l-Avukat Generali u rrevokat fejn il Qorti kienet iddikjarat l-istqarrija tal-akkuzat bhala inammissibbli u fejn kienet ordnat l-isfilz ta' l-istess u fejn kienet iddikjarat li kwalunkwe referenza fl-atti ghal kontenut ta' tali stqarrija jew ghal dak li l-akkuzat qal lill-pulizija waqt l-investigazzjoni bhala inammissibli u minflok iddikjarat l-istqarrija ammissibbli bhala prova.

B'kuntrast ghas-sentenza fl-ismijiet 'I**r-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan**', li referenza saret ghaliha fil-paragrafi precedenti, din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Graziella Attard v. Avukat Generali'**[28] F'din is-sentenza ta' l ahhar, il-kwistjoni ma kinitx titratta biss dwar stqarrija rilaxxata minghajr l assistenza legali izda anke minghajr l-opportunita' li tikkomunika ma' Avukat tal fiducja taghha qabel ma ttiehditilha l-istqarrija mill-pulizija. Il-Qorti Kostituzzjonali pprovdiet illi:

'persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tigi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet Malcolm Said v. Avukat Generali,53 illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-kaz ta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-process kriminali jitħalla jitkompla bil- produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-

28

attriċi lill-pulizija għaliex tqis illi, fic-cirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' pregudizzju għall-attrici, aktar u aktar meta fl istqarrija ammettiet sehma fir-reat.

1. *Għaldaqstant tipprovdi dwar dan l-aggravju tal-avukat Generali billi tgħid illi, għalkemm ma seħħ ebda ksur tal-jedd tal-attriċi għal smigħ xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawża kontriha.*'

Fl-istess sentenza intqal li:

18. Il-Qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-process u wkoll flinteress pubbliku, biex ma jigrix l- process kontra l-attrici jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u rizorsi, li tkun forma oħra ta' ingustizzja għax il-ligijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat izda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.

19. Il-Qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċħad ukoll dan l-aħħar aggravju.'

Ikkunsidrat ulterjorament:

Illi kif sejra turi din il-Qorti, jirrizulta li kien hemm zmien li l-Qorti Kostituzzjonali u l Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) anke f'sentenzi moghtija fl-istess jum **waslu ghal decizjoni differenti rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija** rilaxxata fi zmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jkunu assistiti minn Avukat waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello**[29]', il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) iddeccidiet li:

'23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l aggravju sollevat mill-Avukat Generali jistħoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors tac-celebrazzjoni tal-guri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef togat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil ġurati dwar il-valur probatorju

[29] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 3/2018).

ta'l-istqarrija rilaxxati mill-akkuzat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-ligi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk ic-cirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-decizjoni Beuze hawn fuq iccitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob revizjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tiegħu.'

Din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi**[30]5 fejn iz-zmien li fih gew rilaxxati l-istqarrijiet tal-imputati, ghalkemm dawn kellhom id-dritt limitat li jikkonsultaw mal-avukat tal-fiducja taghhom qabel l-interrogazzjoni, id-dritt li l-avukat taghhom ikun prezenti waqt l-interrogazzjoni, ma kienx ghadu provdut fil-Kodici Kriminali. Il-Qorti f'dan il-kaz ghamlet referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Doyle v. Ireland** [31]u fejn il-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem irriteniet is-segwenti:

The applicant was allowed to be represented by a lawyer but his lawyer was not permitted in the police interview as a result of the relevant police practice applied at the time. The Court found no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention. It considered that, notwithstanding the impugned restriction on the applicant's right of access to a lawyer during the police questioning, the overall fairness of the proceedings had not been irretrievably prejudiced. In particular, it laid emphasis on the following facts: the applicant had been able to consult his lawyer; he was not particularly vulnerable; he had been able to challenge the admissibility of evidence and to oppose its use; the circumstances of the case had been extensively considered by the domestic courts; the applicant's conviction had been supported by significant independent evidence; the trial judge had given proper instructions to the jury; sound public- interest considerations had justified prosecuting the applicant; and there had been important procedural safeguards, namely all police interviews

[30] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 1/2019)

[31] Deciza mill-QEDB fit-23 ta' Mejju, 2019 u reza finali fit-23 t' Awwissu, 2019 (Applikazzjoni numru: 51979/17)

had been recorded on video and made available to the judges and the jury and, while not physically present, the applicant's lawyer had the possibility, which he used, to interrupt the interview to further consult with his client.

429. In addition, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance: discussion of the case, organisation of the defence, collection of exculpatory evidence, preparation for 48 questioning, support for an accused in distress, and verification of the conditions of detention (Ibid., § 136)."

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi** il-Qorti wasslet għall-istess decizjoni tas-sentenza fl-ismijiet **Ir Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello**.

Din il-Qorti tenfasizza li nonostante l-fatt li l-legislatur ma ghamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi zmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat prezenti, tqis li wiehed ma jistax jistenna li l-legislatur sejjer jindika c cirkostanzi kollha ta' meta prova ma ghandhiex valur probatorju. Izda d-decizjoni dwar jekk prova ghandhiex valur probatorju ghandha tithalla fid-diskrezzjoni tal Qrati.

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[32] ikkonkludiet illi:

'... this Court cannot a priori expunge a statement of a suspect who has been given the right to consult a lawyer before being interrogated, but where his lawyer was not present at the time, solely on the premise that this could potentially infringe his right to a fair hearing. The Court cannot create a blanket evidentiary rule of criminal law declaring a piece of evidence obtained lawfully, inadmissible in criminal proceedings on the basis that this could violate accused's right to a fair trial, all the more so, as already pointed out, where some sort of legal assistance had been given. As the European Court has

[32] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

guided domestic courts in dealing with pre-trials statements, each case must be dealt with individually thus taking into account, on a case by case basis, whether by the fact that accused person did not have a lawyer present when releasing the statement, although such person had obtained legal advice or at least had been given the right to obtain that advice, this could result at a later stage, during the criminal proceedings instituted against him, as a breach of his right to a fair hearing thus vitiating an otherwise legally obtained piece of evidence.

Minn naha l-ohra fis-sentenza moghtija wkoll ricenti mill-Qorti Kostituzzjonali fl istess jum u cioe' fl-istess data tas-sebgha u ghoxrin (27) ta' Jannar tas-sena elfejn u wiehed u ghoxrin (2021) fl-ismijiet **'Morgan Onuorah v. L-Avukat tal-Istat** [33]gie meqjus li:

25. Fl-aħħar aggravju r-rikorrent argumenta dwar ir-rimedji. Isostni li: "Illi jiġi rilevat illi jekk hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal bniedem minħabba kemm l-operat tal-Pulizija Investigattiva u kemm mill-Avukat Generali, awtomatikament il-proceduri sussegwenti fil konfront tal- appellanti kienu monki u jilledu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem peress li bdew u bbazati fuq cirkostanzi lezivi għad drittijiet fundamentali tal-bniedem. L-appellant jirrileva illi l-Qorti bħala Sede Kostituzzjonali għandha tiggarantixxi il-korrettezza tal proceduri meħuda u s-sentenza infushom fis-sens illi għandhom jiġu garantiti l-ħarsien ta' ċertu prinċipji proċedurali li huma indispensabbli għall-amministrazzjoni tajba tal- ġustizzja".

26. Kif diga` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil-presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-uzu ta' dik l-istqarrija fil-proceduri kriminali, li fiha l attur ammetta għal uħud mir-reati li akkuzat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-gurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l- istess insenjament.

[33] Rikors numru: 176/2019 FDP

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l- assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura adversarial tal-kawza kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis sentenza ricenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il QEDB kompliet tisħaq: "

57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".

28. ***Irrispettivament taqbilx mar-ragunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-gurisprudenza kienet cara meta ngħatat is- sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal pulizija kienet difett procedurali.*** *Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat- 13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfażi fuq l-'overall fairness' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l istess qorti kompliet ticcara kif kellu jigi applikat dak il- principju.*

29. ***Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestici ma jistgħux jippermettu li f'proceduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett procedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-process kriminali kollu.'***

L-Qorti Kostituzzjonali fl-istess sentenza qieset li:

'30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaggornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroducu disposizzjoni fil-Kodici Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil- kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal- Kodici Kriminali), li fost mizuri oħra assigurat id dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proceduri kriminali The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah (att ta' akkuza numru 11/2015) ma tippermettix l-uzu bħala prova tal-istqarrija li l appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal- pulizija. (...)'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'The Police v. Alexander Hickey'**[34] ukoll moghtija fis- 27 ta' Jannar, 2021 gie kkunsidrat li:

'15. It is a fact that the appellant was, according to law, given the opportunity to consult a lawyer prior to interrogation. He actually did consult a lawyer and therefore could prepare for his questioning beforehand with his lawyer. However, this is not enough to remedy the lack of legal assistance during police interrogation. Amongst other things there is no proof of whether the lawyer was given any information by the police with regards to the alleged crimes committed by the appellant and proof that they had against the suspect (appellant). Information that was essential to place the lawyer in a position to properly advise his client.

16. Therefore, since the criminal proceedings are still pending, it is premature for a court to declare that the accused's right for a fair hearing was breached as

34

a consequence of the fact that the evidence includes two statements he made in the absence of a lawyer.

17. This notwithstanding, judgments of this court have already made it amply clear that statements given by a suspect while in police custody and in the absence of a lawyer, should not be used as evidence against him due to the risk that it may lead to a breach of the accused's right to a fair hearing. Judgments that are based on clear judgments delivered by the ECtHR throughout the years, which although one might not agree with, have given a clear direction to domestic courts as to the stand it will continue to take if other similar complaints are made to that court.

18. In this particular case the self-incriminating statements in issue were probably the reason why the appellant filed an early guilty plea.

19. Since at the time of the interrogations the appellant was still seventeen years old, was a student, had a clean criminal record and never had any previous contact with the police, there is a solid argument to conclude that he was a vulnerable suspect. The appellant also referred to a report filed in the criminal proceedings by psychologist Bernard Caruana, an ex parte witness for the appellant. In the report it is stated that appellant:

i. Has certain symptoms of autism spectrum disorder;

ii. Has attention and emotional difficulties and felt that he was not accepted by others;

iii. Has difficulty to connect with others;

iv. iv. From a young age had been making use of drugs and alcohol;

20. It is a fact that the psychologist's report states, "While his low score on Vulnerability indicates that he perceives himself as capable of handling himself in difficult situations". However, that is appellant's own perception.

21. The court concludes that there is enough evidence to conclude that at the time of the police interrogations appellant could be classified as a vulnerable person. On the other hand it is a fact that throughout the interrogations

appellant's mother was present, evidently for support and assistance since he was a minor. This notwithstanding her presence was certainly not a sufficient remedy for the lack of presence of a lawyer.

22. It is a fact that in this particular case the appellant: i. Was interrogated by the police on the 2nd April 2012 and 3rd April 2012 and charged on the 8th June 2015;

ii. Filed a guilty plea on the 16th November 2015 and was assisted by a lawyer, and warned by the court on the consequences of such a guilty plea and given time to consider whether he should confirm such a plea;

iii. Proposed to the court, in agreement with the prosecution, a punishment of three years imprisonment and €7000 fine;

iv. Produced evidence with regards to the issue concerning punishment and during the sitting of the 2nd December 2016 declared that he had no further evidence;

v. Changed counsel, and it was only at that stage that he first complained with regards to the statements he gave to the police in the absence of a lawyer (sitting of the 6th of July 2017). At that point of the criminal proceedings appellant had already declared 56 that he had no further evidence.

vi. Was always assisted by a lawyer during the court hearings and at no stage of the criminal proceedings did he contest the authenticity of the statements made while in police custody;

23. It also seems that the interrogations were not recorded. Therefore, it is not possible for the court to know exactly what went on in the interrogation room. On the other hand, at no point did appellant allege that irregularities took place during the interrogations and that he was pressured to self-incriminate himself. Neither did he allege that he falsely self-incriminated himself.

24. This notwithstanding on consideration of the judgments delivered by the ECHR, the court is of the opinion that there can be no guarantee that the

procedural shortcoming that occurred during the police interrogations can be remedied during the criminal proceedings per se. This especially when one considers that the appellant probably registered a guilty plea on the basis that he made two self incriminating statements while in police custody in the absence of a lawyer. In the recent judgment Mehmet Zeki Celebi v Turkey (no. 27582/07) decided on the 28 January 2020, the ECtHR stated: "

57.... The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer".

25. There is no doubt that had the appellant been assisted by a lawyer during interrogation, he might have been advised to remain silent or not to answer all self-incriminating questions.

Il-Qorti Kostituzzjonali f'dik is-sentenza kkonkludiet li:

'1. The answer to the first question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is: i. It is premature to declare that the issue of the contested two statements by the appellant in the absence of legal counsel, constitutes a breach of Article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution. ii. It is likely that appellant's rights would be breached should the two statements (dated 2nd and 3rd April 2012) be used as evidence, and therefore it is recommended that the two statements are removed.

2. *The answer to the second question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is that a judgment based on applicant's guilty plea filed during the sitting of the 15th of November 2015, would likely constitute a breach of article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.*
3. *Since the appellant made his complaint after the criminal proceedings had been adjourned for final submissions and in view of what has been decided in this judgment, both parties to the criminal proceedings are to be placed in the same position they were prior to appellant's guilty plea filed during the sitting of the 16th of November 2015.*

4. *All judicial costs are to be shared between the parties as to 1⁄4 at the 94 charge of the appellant and 3⁄4 at the charge of the respondent. A copy of this judgment is to be inserted in the file of the case The Police v. Alexander Hickey (485/2014). The Registrar is also to ensure that the court file of the criminal case is sent back to the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature.'*

Ghaldaqstant kien gie rrakomandat li ma ghandux isir uzu mill-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat nonostante l-fatt li dawn kienu anke gew guramentati u kienet anke giet registrata ammissjoni.

Il-Prim Awla tal-Qorti Civili Sede Kostituzzjonali fis-sentenza bl-ismijiet **'Clive Dimech vs Avukat Ġenerali[35]'** tenniet is-segwenti:

'Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eccezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa' ma jkunx hemm ħtiega li tezamina l-eccezzjonijiet l oħrajn. Huwa skontat li m'hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għall assistenza t'avukat waqt l-interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smiegħ xieraq. Biex jiġi stabbilit ksur ta' dan il-jedd, irid jigi ezaminat il-process – f'dan il-kaz process kriminali – fit totalita` tiegħu u mhux jigi maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari[36]. F'dan il- każ il-proceduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f'dan l- istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter processwali sħiħ. Dan ma jfissirx li element procedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deciziv li l- korrettezza tal-process ma tkunx tista' tigi ddeterminata qabel[37]. Imma f'dan il kazil-Qorti ma tista' ssib l-ebda cirkostanza bħal din. Ir-rikorrent gie avzat, skont id- disposizzjonijiet tal-ligi kif kienet dak iz-zmien, bid dritt li jikkonsulta avukat qabel l-interrogazzjoni. Huwa rrinunzja għal dan id-dritt. Huwa minnu li waqt l- interrogazzjoni ma

[35] Deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) fl-14 ta' Lulju, 2020 (Rikors numru: 175/19 GM).

[36] Ara fost l-ohrajn Il-Pulizija v Dr Melvyn Mifsud 26.04.2013 u l-gurisprudenza ccitata; Ronald Agius vs Avukat Generali 30.11.2001 Qorti Kostituzzjonali (Din ir-referenza tinsab fl-ewwel (1) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata).

[37] Noel Arrigo v Malta 10.05.2005 QEDB (Din ir-referenza tinsab fit-tieni (2) nota ta' qiegh il-pagna tas sentenza citata)

kienx assistit minn avukat u ma giex infurmat li għandu dritt bħal dan. B'danakollu ġie mwissi li kellu d-dritt li ma jweġibx għad-domandi u fil-fatt ir rikorrent ma wiegeb għall-ebda domanda li saritlu. Għalhekk ma jirrizultax – dejjem f'dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta' smiegħ xieraq. Ma ressaq l- ebda prova li bis-silenzju tiegħu seta' nkrimina ruħu;'

Sussegwentament, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-ismijiet **'Clive Dimech v. Avukat Generali'**[38] datata is-27 ta' Jannar, 2021 ipprovdiet illi peress li l akkuzat ma wiegeb ghall-ebda domanda waqt l-interrogazzjoni, din ma kienitx ser tkun ta' pregudizzju ghall-istess akkuzat. Minkejja dan, din il-Qorti xorta wahda enfasizzat li jkun floku li fil-proceduri kriminali ma jsirx uzu mill-istqarrija bhala prova.[39]

L-akkuzat, Clive Dimech, ghazel li ma jwegibx ghal mistoqsijiet maghmula lilu u ghaldaqstant l-istqarrija ma kinitx wahda nkriminanti. Madankollu, il-Qorti xorta wahda pprovdiet illi din m'ghandiex tintuza bhala prova u ghal din ir-raguni din is sentenza hi ta' sinifikat.

Fis-sentenza fl-ismijiet '**Christopher Bartolo vs Avukat ta l-Istat'**[40] Il-Qorti ddecidiet bl-istess mod ta' kif iddecidiet fis-sentenzi Onuorah Morgan vs Avukat Generali u Clive Dimech vs Avukat Generali indikati supra. Din il-Qorti rreteniet is-segwenti:-

74. Daqshekk huwa importanti li stqarrija tittieħed bil-garanziji kollha li jħarsu d-drittijiet ta' min ikun qiegħed jirrilaxxja għaliex l ammissjoni hija wara kollox ir-regina tal-provi. Di fatti Karen Reid fil ktieb 'A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights' (Tielet Edizzjoni) f'paġna 70: "While the conformity of a trial with the requirements of Article 6 must be assessed on the basis of the trial as a whole, a particular incident may assume such importance as to constitute a decisive factor in the general appraisal of the trial overall." Iġifieri, prova waħda ottenuta kontra l-liġi, tista' waħedha tikkontamina l-proċess kollu.

[38] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rikors numru: 175/2019 GM).
[39] Ara fost ohrajn Christopher Bartolo v. Avukat Generali et 5-10-2018 u Il-Pulizija vs Aldo Pistella 14.12.2018.
[40] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-22 ta' Gunju, 2021 (Rikors numru: 255/2020 TA)

Ghaldaqstant il-Qorti kkonkludiet bis-segwenti:

> *79. Il-Qorti qed tipprova tirrinkonċilja l-fatt, fid-dawl ta' dak li ddeċidiet il-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018. Dik il-Qorti ordnat, li biex ma jseħħx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar użu fil-proċeduri kriminali miż-żewġ stqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent. Fid-dawl ta' din l-ordni, din il-Qorti ma tistax tifhem b'liema tiġbid tal-immaginazzjoni tista' tasal għall-konklużjoni li l-konferma bil-ġurament ta' dawk l istqarrijiet quddiem il-Maġistrat ma għandhomx ukoll ikunu mwarrbin. Kważi kwazi dan għandu xebħ mal-każ fejn dokument oriġinali jitwarrab iżda mhux il-kopja tiegħu. Il konferma bil-ġurament hija unikament imsejsa fuq l-istqarrijiet u kwalunkwe ammissjoni kienet ukoll b'konsegwenza tal istess.*
>
> *80. Għalhekk anke f'dan ir-rigward, din il-Qorti ssib li ġew leżi l-artikolu 39(1) u 6(1) tal-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni rispettivament.*

Min-naha l-ohra, fis-sentenza iktar ricenti fl-ismijiet '**<u>Briegel Micallef vs Avukat Generali</u>**[41]' gie ritenut il-kuntrajrju ghall-ahhar erba' sentenzi sucitati fejn il-Qorti Kostituzzjonali taghat direzzjoni lil Qorti Kriminali sabiex ma tqisx bhala prova stqarrijiet li jkunu ġew rilaxxati minghajr id-dritt tal-assistenza legali u dan minhabba l-periklu li jkun hemm difett procedurali jekk jinstab illi dawn jilledu id-dritt tal persuna akkuzata ghal smiegh xieraq. Il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk f'dan ir rigward*:*

> *'13. Hu minnu li din l-istess Qorti f'sentenzi oħrajn qalet li jkun floku li stqarrija li jkun ta imputat titneħħa mill-proċess tal proċeduri Kriminali sabiex jiġi żgurat li ma jkunx hemm periklu li eventwalment isiru proċeduri Kostituzzjonali li jistgħu jwasslu biex jiġi annullat proċess sħiħ. Madankollu, filwaqt li hemm ukoll sentenzi fejn din il-Qorti għamlet sempliċement rakkomandazzjoni, wieħed irid jiftakar li kull każ għandu ċ ċirkostanzi partikolari tiegħu. F'dan il-każ partikolari diġa' hemm sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali u li fiha sar apprezzament tal-provi kollha li tressqu quddiem dik il-Qorti fil-kors tal-proċess*

[41] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali nhar it-10 ta' Gunju, 2021.

kollu. Ċirkostanza li ma kinitx teżisti f'każijiet oħra li ddeċidiet dwarhom din il-Qorti. Ovvjament dak l-apprezzament ser jiġi mistħarreġ mill-Qorti tal-Appell Kriminali.'

<u>Ikkunsidrat ulterjorament;</u>

Illi bis-sahha tat-trasposizzjoni tad-'Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' access ghas-servizzi ta' avukat fi proccedimenti kriminali u fi procedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id dritt li tigi infurmata parti terza dwar ic-cahda tal-libertà u d-dritt ghal komunikazzjoni ma' partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul ic-caħda tal-libertà' fil-Ligi ta' Malta, li sehhet wara li l-appellat irrilaxxa l-istqarrijiet tieghu, kien hemm tibdil sostanzjali f'dak li d-dritt ta' access ghal Avukat fi proceduri Kriminali jinkludi. L-artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdi:

'Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi procedimenti kriminali

1. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuni suspettati u akkużati jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat f'ħin u 98 b'mod li l-persuni koncernati jkunu jistgħu jezercitaw d- drittijiet tagħhom ta' difiza b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. Il-persuni suspettati jew akkuzati għandu jkollhom access għas servizzi ta' avukat mingħajr dewmien zejjed. Fi kwalunkwe kaz, il persuni suspettati jew akkuzati għandu jkollhom id-dritt ta' access għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li gejjin:

a. qabel ma jigu interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal infurzar tal-ligi jew gudizzjarja;

b. mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattivi jew att ieħor ta' ġbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3;

c. mingħajr dewmien żejjed wara ċ-ċaħda tal-libertà;

d. fejn gew imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha gurisdizzjoni f'materji kriminali, fi zmien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti. 3. Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li ġej:

a. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrapprezentaha, inkluz qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-ligi jew awtorità gudizzjarja;

b. ***L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuna suspettata jew akkuzata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun prezenti u jippartecipa b'mod effettiv meta hija tigi interrogata. Tali partecipazzjoni għandha tkun konformi mal-proceduri taħt il 99 ligi nazzjonali, dment li tali proceduri ma jippregudikawx l ezercizzju effettiv u l-essenza tad-dritt koncernat. Fejn avukat jippartecipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali partecipazzjoni għandu jigi rregistrat bl-uzu tal-procedura ta' registrar f'konformità mal-ligi tal-Istat Membru koncernat;***

c. *għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għall-avvenimenti investigattivi jew l-attita' ġbir ta' provi li ġejjin, fejn dawk l-atti huma previsti fil-ligi nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkuzata hija meħtiega jew permessa li tattendi l-att koncernat:*

i. ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;

ii. konfrontazzjonijiet;

iii. rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4.L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall- persuni suspettati jew akkuzati li jsibu avukat. Minkejja d-dispozizzjonijiet tal ligi nazzjonali dwar il-prezenza obbligatorja ta' avukat, l-Istati Membri għandhom jagħmlu l- arrangamenti meħtiega biex jizguraw li l-persuni suspettati jew akkuzati li jincaħdu mil-libertà tagħhom ikunu f'pozizzjoni li jezercitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom

ta' access għas- servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformità mal-Artikolu 9. 5

5. Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawza li l Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn iddistanza geografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkuzata tagħmilha impossibbli li jigi zgurat id-dritt ta' access għas- servizzi ta' avukat mingħajr dewmien zejjed wara li persuna tkun incaħdet mil-libertà tagħha.

6. F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati 100 Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun iggustifikat fic cirkostanzi partikolari tal-kaz, abbazi ta' waħda mir-ragunijiet konvincenti li gejjin:

a. fejn hemm ħtieġa urġenti li jkunu evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, illibertàjew l-integritàfizika ta' persuna;

b. fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jigu evitati li l-procedimenti kriminali jigu pperikolati b'mod sostanzjali.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Prezentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta kif mizjud b'Att LI tal-2016 jipprovdu s-segwenti:

'(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jħalliha teżerċita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv.

(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:

(a) qabel ma tkun interrogata mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja fir rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;

(b) mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);

(c) mingħajr ebda dewmien wara li tkun ġiet imċaħħda l-libertà;

(d) meta tkun ġiet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti ligħandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.'

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta imbgħad jaqra:

(a) il-persuna suspettata jew akkużata, jekk tkun għażlet li teżerċita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkużata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha tingħata lill persuna suspettata jew akkużata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema ħin m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l interrogazzjoni;

(b) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-privat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(c) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl interrogazzjoni. Dik il-parteċipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li dawk il proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-parteċipazzjoni għandu jkun irreġistrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il paragrafu

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l- interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra

mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(d) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkużata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkużata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording oriġinali u li dan ġie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proċeduri fil-qorti tal-ġustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bi-lmiktub li tkun saret wara l konklużjoni tal-interrogazzjoni ġaladarba l-mistoqsijiet u t-tweġibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjoviżwali;

(e) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il persuna suspettata jew akkużata jeħtiġilha jew ġiet permessa li tattendi għall-att konċernat:

i. ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta' identifikazzjoni;

ii. konfrontazzjonijiet;

iii. rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt. (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti).

Din il-Qorti taghmilha cara li l-appellant inghata d-drittijiet li kienu vigenti fiz zmien meta ttiehdet ix-xhieda tieghu fol-atti tal-inkjsta fejn ghalhekk ma kellux dritt li jkollu Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija izda kellu dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u ghalhekk l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat mhijiex bi ksur tal-ligi li kienet in vigore dak iz-zmien li l-istqarrija giet rilaxxat minkejja li din ittihdet ukoll fi zmien meta kien hemm in vigore ir-regola ta inferenza.

Mhuwiex il-kompitu ta' din il-Qorti biex tqis jekk giex lez id-dritt ghal smiegh xieraq izda biss jekk l-istqarrija ghandhiex tkompli tifforma parti mill-process. L-appellant ma ressaqx allegazzjonijiet ta' vulnerabilita' u lanqas ma ressaq allegazzjonijiet fosthom dwar il-mod ta' kif giet rilaxxata lix-xhieda tieghu jew allegazzjonijiet ohrajn li jsegwu fil kawza ta' Beuze v. Belgium u li gew citati supra.

Dwar il-kuncett ta' certezza legali li huwa ta' importanza kbira ghas-Saltna ta' Dritt f'pajjiz demokratiku, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-**ismijiet il-Pulzija vs Alfred Camilleri**[42] tat importanza ghal dan il-kuncett u spjegat it-tifsira tieghu meta stqarret:-

"Filwaqt li huma minnu lil-Qrati nostrana m'humiex marbuta bil-ligi tal-precedent, huma jutilizzaw il-principju auctoritas rerum similiter judicatarum sabiex tigi kreata certezza legali u dan hafna aktar determinant fil-kamp kriminali. Huwa minnu wkoll li c-certezza tad-dritt tista tkun flessibbli fis-sens illi l Qrati jistghu f'xi hin jaghtu interprettazjonijiet godda. Izda, l-Qorti Ewropeja kellha diversi okkazzjonijeit sabiex tanalizza l-elementi li jistghu iwasslu ghal-lezjoni kif qieghed jigi sotttomess l-esponent. F'dan is-sens issir referenza ghas-sentenza fl-ismijiet Beian vs Romania (Applikazzjoni nru. 30658/05) decided on the 6th of December 2007 whereby this Court stated: "

> *37. Admittedly, divergences in case-law are an inherent consequence of any judicial system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over the area of their territorial jurisdiction. However, the role of a supreme court is precisely to resolve such conflicts (see Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC], nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, § 59, ECHR 1999 VII). "*
>
> *38. In the instant case it is clear that the HCCJ was the source of the profound and lasting divergences complained of by the applicant. "*
>
> *39. The practice which developed within the country's highest judicial authority is in itself contrary to the principle of legal certainty, a principle*

[42] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 21/2015AF).

which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the basic elements of the rule of law (see, mutatis mutandis, Baranowski v. Poland, no. 28358/95, § 56, ECHR 2000-III). Instead of fulfilling its task of establishing the interpretation to be followed, the HCCJ itself became a source of legal uncertainty, thereby undermining public confidence in the judicial system (see, mutatis mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, § 97, ECHR 2002-VII, and Păduraru, cited above, § 98; see also, by contrast, Pérez Arias v. Spain, no. 32978/03, § 27, 28 June 2007)." (enfasi tal esponent).

"Ghar-rigward tal-principji stabbiliti mill-istess Qorti, issir referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet Albu u Ohrajn vs Romania moghtija fl-10 ta' Mejju 2012, fejn a para 34 insibu ssegwenti: "

(iii) The criteria that guide the Court's assessment of the conditions in which conflicting decisions of different domestic courts ruling at last instance are in breach of the fair trial requirement enshrined in Article 6 § 1 of the Convention consist in establishing whether "profound and long-standing differences" exist in the case-law of the domestic courts, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if 105 appropriate, to what effect (see Iordan Iordanov and Others, cited above, §§ 49-50; see also Beian (no. 1), cited above, §§ 34-40; Ştefan and Ştef v. Romania, nos. 24428/03 and 26977/03, §§ 33-36, 27 January 2009; Schwarzkopf and Taussik, cited above, 2 December 2008; Tudor Tudor, cited above, § 31; and Ştefănică and Others, cited above, § 36); "

(iv) The Court's assessment has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (see, amongst other authorities, Beian (no. 1), cited above, § 39; Iordan Iordanov and Others, cited above, § 47; and Ştefănică and Others, cited above, § 31);

"(v) The principle of legal certainty, guarantees, inter alia, a certain stability in legal situations and contributes to public confidence in the courts. The persistence of conflicting court decisions, on the other hand, can create a state

of legal uncertainty likely to reduce public confidence in the judicial system, whereas such confidence is clearly one of the essential components of a State based on the rule of law (see Paduraru v. Romania, § 98, no. 67 63252/00, ECHR 2005-XII (extracts); Vinčić and Others v. Serbia, nos. 44698/06 and others, § 56, 1 December 2009; and Ştefănică and Others, cited above, § 38);

Illi mhux l-ewwel darba li din l-Onorabbli Qorti ghamlet referenza ghad-divergenzi assoluti fl-interprettazjonijiet moghtija mill-istess Qrati nostrana u cioé l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appelli Kriminali (sede Superjuri), li, fin-nuqqas ta' Qorti ta' Kassazjoni, il-Qorti Kostituzzjonali għandha hi d-dmir li tnehhi kull incertezza u certament mhux tkun tikkreja hi tal-istess. F'dan il-punt il-Qorti taghmel referenza ghall-sentenza tal-2022, din id-darba ta' Qorti Inferjuri, fl-ismijiet **<u>Il-Pulizija vs Liam Cauchi</u>** [43]fejn il-Qorti tal-Magistrati (Malta) irriteniet is-segwenti:

'Fil-każ odjern huwa evidenti illi n-nuqqas li l-imputat jingħata l-jedd li jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, ma kienx nuqqas li ma sarraf fl-ebda preġudizzju għalih, stante li huwa għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti, li a bażi tagħhom huwa ġie akkużat b'reati serji, mertu tal-imputazzjonijiet (a) u (b) li jwasslu għall-piena ta' priġunerija tassattiva. Mhux biss, iżda l-Qorti qed tqis ukoll illi l istqarrija tal-imputat, kemm il-darba dikjarata ammissibbli, hija l unika prova determinanti li tista' twassal għas-sejbien ta' ħtija tiegħu dwar dawn ir-reati. Skartata din l-istqarrija, ma jibqax biżżejjed provi, li jistgħu jwasslu għal sejbien ta' ħtija fl-imputat dwar l-istess reati, fil grad rikjest mil-liġi. Il-Qorti għalhekk tqis illi fiċ-ċirkostanzi, ikun iżjed għaqli li timxi fuq il-passi li mxiet fuqhom il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenzi fuq ċitati, kif ukoll il-Qorti Kriminali fis-sentenza fuq imsemmija, u tiskarta l-kontenut tal-istqarrija meħuda lill-imputat mingħajr il-jedd li jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, bħala prova inammissibbli.'

Il-principju ta' 'legal certainty' huwa wiehed t' importanza kbira. Huwa fatt illi sentenzi li anke inghatghu fl-istess jum, kif din il-Qorti diga rrimarkat, hadu direzzjoni konfliggenti, tant li l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) provdiet direzzjoni

[43] Deciza nhar it-12 t' April, 2022.

differenti minn dik moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-istess jum dwar din il kwistjoni u dan nhar is-27 ta' Jannar, 2021.

Kif meqjus fis-sentenza moghtija mill-Qorti Kriminali fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs Lamin Samura Seguba**[44]'

> *'12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution;*
>
> *13. Indeed the rules as provided in Directive 13/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance;*

44

14. The Court therefore upholds the first plea raised by the accused and orders that the statement of the accused given on the 7 of December 2014 and exhibited as Doc PG3 at folio 17 et seq of the records be expunged and that no reference can be made by any witness of the prosecution to any verbal or written declaration made by the accused from the moment of his arrest;'

Sussegwentement il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'** [45]qieset li:

10. In its reasoning the First Court laments the lack of legal certainty which the domestic courts have had to face in decisions regarding the probative value of pre-trial statements where the suspect did not have a lawyer present during his interrogation, and this in line with current legislation which saw the transposition into Maltese law of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council dated 22 October 2013, and this by means of Act LI of 2016. This Court concurs with the objections put forward by the First Court to the ever-evolving situation regarding the legal validity of pre-trial statements obtained without a lawyer's assistance. Indeed, both our jurisprudence and that of the European Court present differing and often contradictory dicta on the matter. And it is precisely this legal uncertainty that led the First Court to uphold accused's preliminary plea regarding the inadmissibility of his pre-trial statements as evidence in the criminal proceedings brought against him. The Court thus states in its judgment:

12. The ***Farrugia v. Malta*** *case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair*

45

hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution.

13. Indeed the rules as provided in Directive 2013/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance.

11. This Court however cannot accept the line of reasoning of the First Court, as it is its duty to lay down rules where the law fails to do so to provide that legal certainty which every accused person has a right to. This does not necessarily amount to the removal from the records of the case of all pre-trial statements, all the more where the said statements were released according to law.

2. The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if the law precludes its production.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) ghalhekk laqghet l-appell tal-Avukat Generali u rrevokat fejn l-Ewwel Qorti kienet laqghet l-ewwel eccezzjoni preliminari tal-akkuzat u ghalhekk il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) cahdet l eccezzjonijiet preliminari kollha.

Madankollu, din il-Qorti f'dan il-punt tixtieq taghmel referenza ghas-sentenza fl ismijiet '**<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Kevin Gatt u Omissis'</u>** [46]fejn il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) tenniet is-segwenti:

> ***'6. Illi għalhekk il-Qorti tażżarda tgħid illi lanqas hemm il konfliġġenza lamentata u l-konsegwenti inċertezza ta' dritt, bejn id-deċiżjonijiet ta' din il-Qorti u dawk tal-Qorti Kostituzzjonali, billi dawn huma kollha konkordi fil-fehma illi sakemm il-proċess penali ma jkunx ġie finalment determinat sabiex il-kriterju tal-overall fairness ikun jista' jiġi mistħarreġ, ma jistax jingħad illi hemm xi lezjoni taħt l-artikolu 6 tal Konvenzjoni. Huwa r-rimedju mogħti li huwa differenti u dan għaliex filwaqt li l-Qorti Kostituzzjonali qed tidderiġi lil Qorti Kriminali sabiex preventivament ma ġġibx dik l-istqarrija a konjizzjoni tal-ġurati waqt iċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, fil parametri tas-setgħat lilha mogħtija fl-artikolu 46 tal Kostituzzjoni, u dan sabiex ma jkunx hemm il-periklu li l proċeduri jkunu mittiefsa meta xi kundanna eventwali tiġi imsejsa fuq prova li tista' tkun ivvizjata, din il-Qorti qed tagħti direzzjoni xort'oħra lil Qorti Kriminali, fil-parametri tas setgħat lilha mogħtija bil-liġi, billi tidderigieha tapplika il kriterji imfassal fid-deċiżjoni Beuze qabel ma tgħaddi biex tiskarta prova li hija legalment valida u ammissibbli, u dan sakemm dan l-eżerċizzju dwar l-overall fairness ma jkunx jista' isir minn din il-Qorti preventivament minn eżami tal-atti kumpilatorji. Dan meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal-akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti. Dan ifisser illi bil-fatt illi din il-Qorti qed tagħti rimedju xort'oħra minn dak mogħti mill Qorti Kostituzzjonali f'każijiet analoġi, ma jfissirx illi teżisti dik l-inċertezza fil-liġi lamentata mill-appellant billi lġurisprudenza hija illum konkordi fil-fehma illi fl-istadju bikri tal-proċeduri mhux dejjem jista' jiġi***

[46] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Ottubru, 2021 (Att ta' Akkuza: 05/2017).

determinat jekk seħħitx dik leżjoni tal-jedd tal-persuna akkużata għal smigħ xieraq.

Ikkunsidrat ulterjorment;

Il-Qorti Kostituzzjonali fi pronunzjament ricenti hafna u coe' fl-ismijiet **<u>Emmanuele Spagnol vs. L-Avukat Generali u Kummissarju tal-Pulizija</u>**[47]stqarret is-segwenti:

10. Il-Qorti tagħraf li kemm fil-ġurisprudenza ta' din il-Qorti u kif ukoll fil-ġurisprudenza tal-Qorti Ewropea, il-fatt waħdu li s-suspettat ma kellux il-possibilità li jkun assistit minn avukat waqt l interrogazzjoni ma jfissirx awtomatikament li l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali kontra tiegħu illeda, jew x'aktarx ser jilledi, id dritt fundamentali tiegħu għal smigħ xieraq. Dan fil-fatt jaċċettah l attur stess.

11. Fil-każ odjern m'hemmx dubju li l-liġi kif kienet viġenti fiż-żmien relevanti ma kinitx tippermetti li s-suspettat jiġi assistit minn avukat waqt li jkun qed jiġi interrogat mill-pulizija. Dak iż-żmien però l-liġi kienet tippermetti li ssuspettat jikkonsulta privatament ma' avukat, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal żmien ta' siegħa, qabel ma jiġi interrogat. Il-Qorti tosserva wkoll li l-attur kellu d-dritt li ma jirrispondix għad-domandi magħmula lilu waqt linterrogazzjoni. Inoltre, waqt il-proċeduri kriminali l-attur kellu d-dritt li jikkontesta l ammissibilità tal-istqarrija, oltre li seta' jikkontesta l-kontenut tagħha permezz ta' kull prova li kien iħoss li kienet relevanti, u fil-fatt jirriżulta li l-proċeduri kriminali ilhom fi stadju ta' provi tad-difiża għal żmien sostanzjali. Apparti minn hekk, l-appellant kellu kull dritt li jixhed u jagħti verżjoni differenti quddiem il-Qorti, dritt li jirriżulta li għamel użu estensiv minnu, tant illi d-depożizzjoni tiegħu ġiet maqsuma fuq żewġ seduti.

12. Dwar il-vulnerabbilità o meno tal-attur, il-Qorti tosserva li minkejja li l-appellant xehed quddiem l-Ewwel Qorti li ma kienx jiftakar jekk qattx kien għadda minn xi proċeduri kriminali oħrajn barra dawk mertu ta' dawn il-proċeduri, mis-sistema elettronika tal-Qorti jirriżulta li l-appellant kien involut f'diversi proċeduri kriminali, inkluż proċeduri li bdew kontra tiegħu

[47] Deciz mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju 2023

fl-1996 u li fihom kien instab ħati u ġie kkundannat għal piena ta' sentejn priġunerija sospiżi għal erba' snin flimkien ma' interdizzjoni ġenerali u interdizzjoni milli jservi bħala xhud ħlief quddiem il-Qrati tal-Ġustizzja għal żmien ta' ħames snin. Għalhekk l-Ewwel Qorti kienet korretta meta sabet li din ma kinitx lewwel darba li l-appellant xellef difrejh mal-ġustizzja. Inoltre, għalkemm lappellant isemmi li huwa kien jieħu ċertu medikazzjoni biex jikkontrolla zzokkor, u li mingħajr din il medikazzjoni u ikel kien iħossu dgħajjef, il-Qorti tosserva li mill-atti li ġew preżentati ma jirriżultax li l-appellant kien informa lill-Pulizija li huwa kellu bżonn jieħu xi medikazzjoni u fil-fatt fil-formola li timtela 117 mill-uffiċjal ta' detenzjoni ġie mmarkat li l-appellant ma kien taħt lebda kura. F'dan ir-rigward relevanti wkoll li mix-xhieda jirriżulta illi li kieku l-appellant ma kellux il-medikazzjoni meħtieġa miegħu u lanqas il-preskrizzjoni għaliha, il-prassi kienet illi jittieħed il-poliklinika sabiex tkun tista' tinħareġ preskrizzjoni minn tabib biex b'hekk is-suspettat ikun jista' jingħata l-medikazzjoni li jkun jeħtieġ. Għalhekk jidher li jekk l-appellant baqa' nieqes minn xi medikazzjoni dan kien biss għaliex naqas milli jinforma lill-pulizija meta ġie mistoqsi. Meħud in konsiderazzjoni dan kollu, flimkien mal-fatt li fiż-żmien relevanti l attur kellu aktar minn ħamsin sena u li kien effettivament ikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tiegħu qabel ma ġie interrogat, il-Qorti tqis li ma jirriżulta l-ebda element ta' vulnerabbilità.

13. Din il-Qorti reġgħet għarblet sew il-pozizzjoni tagħha fuq din it tema ta' intempestività tal-ilment kostituzzjonali. Tagħmel riferenza għaż-żewġ sentenzi tal-Qorti Ewropea Għad-Drittijiet tal-Bniedem, Martin Dimech v. Malta tat-2 ta' April 2015 u Tyrone Fenech et v. Malta tal-5 ta' Jannar 2016, dwar ilmenti li jixxiebħu ħafna għal dawk tal-lum dwar it-tehid ta' stqarrija mingħajr konsultazzjoni minn qabel ma' avukat, għalkemm f'dan il-każ ilkonsultazzjoni kienet waħda limitata.

14. F'dawk is-sentenzi I-ilment tas-smigħ xieraq tressaq meta I proċeduri kriminali kienu għadhom pendenti. Billi I-proċeduri kriminali kienu għadhom mexjin, il-Qorti Ewropea saħqet li kien kmieni biex jiġi deċiż jekk kienx hemm smigħ xieraq jew le. Fi kliem il Qorti Ewropea: "applications concerning the

same subject matter as that at issue in the present case were rejected as premature when the criminal proceedings were still pending (see, Kesik v. Turkey, (dec.), no. 18376/09, 24 August 2010 and Simons v. Belgium (dec.), no. 71407/10, 28 August 2012) and, where the applicant had ultimately been acquitted, the complaint was rejected on the ground that the applicant had no victim status (see Bouglame v. Belgium (dec.), no. 16147/08, 2 March 2010). The Court finds no reason to deem otherwise 118 in the present case. Without prejudice to the applicant's possibility of bringing new proceedings before this Court in the event of a conviction by the domestic courts, as matters stand to date, given that the criminal proceedings against the applicant are currently pending before the domestic courts, the Court finds this complaint to be premature. Consequently, this part of the application must be rejected, pursuant to Article 35 I and 4 of the Convention, for non-exhaustion of domestic remedies" 15. Essenzjalment din id-difiża hija msejsa fuq il-premessa illi allegazzjoni ta' nuqqas smigħ xieraq teħtieg li I-proċess li minnu jkun qed isir I-ilment jiġi eżaminat fit-totalita tiegħu u mhux jiġi maqsum u jsir enfasi fuq inċident wieħed partikolari.

16. Naturalment ladarba f'dan il-każ il-proċess kriminali għadu ma ġiex mitmum, għadu mhux magħruf kif u taħt liema ċirkostanzi I appellant ser jiġi żvantaġġjat. Huwa ċertament barra minn loku illi I ilment de quo agitur jiġu diskussi f'dan l-istadju in vacuo. Il-Qorti Kriminali għadha trid tevalwa listqarrijiet li saru u jekk saru jkunx hemm vjolazzjoni tad-dritt ta' smigħ xieraq minħabba l-mod kif ittieħdu tenut kont iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ li jvarjaw minn każ għall-ieħor. Hemmx leżjoni tad-dritt għalhekk ser jiddependi mill mod kif il-Qorti Kriminali tkun trattat l-istqarrijiet u l-piż mogħtija lilhom fl-assjem tal-provi kollha. Għal dak li jiswa jista' jkun il-każ li l Qorti Kriminali fl-aħħar mill-aħħar ma ssibux ħati u għalhekk ħafna millpreokupazzjonijiet tiegħu dwar l-istqarrijiet jisfaw fix-xejn. Dan biex ma jingħadx ukoll li anke wara s-sentenza tal-Qorti Kriminali hemm ilpossibbilità li jsir appell quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, li ghandha ssetgħa li ddawwar l-affarijiet. Jiġi b'hekk, li l-ilment jekk seħħx virtwalment xi ksur ta' drittijiet fundamentali f'dan l-istadju huwa għal kollox prematur.

17. L-appellant ma jistax jagħmilha bħala fatta li huwa mhuwiex sejjer ikollu smigħ xieraq minħabba l-mod ta' kif ittieħdet l-istqarrija tiegħu. Ladarba lproċeduri kriminali għadhom mexjin, allura huwa jgawdi mill-preżunzjoni talinnoċenza. Tassew il-prosekuzzjoni għad trid 119 tipprova l-akkuzi tagħha kontra tiegħu u l-istess akkużat għad għandu kull opportunità li jiddefendi lilu nnifsu.

18. Għalhekk il-fatt waħdu li saru stqarrijiet ma ssostnix l-ilment ta' ksur ta' jedd ta' smigħ xieraq għaliex din waħidha mhijiex determinanti tal-kwistjoni minnu sollevata, b'dana li l-ilment huwa għal kollox intempestiv u prematur.

19. Il-Qorti tirreferi hawnhekk l-aktar sentenzi riċenti fuq is-suġġett, viz. Beuze v. Il-Belġju deċiża mill-Grand Chamber fid-9 ta' Novembru 2018 u ssentenza Carmel Joseph Farrugia v. Malta deċiża mill-Qorti Ewropea Għad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju 2019.

20. Dawn iż-żewġ sentenzi ħolqu numru ta' kriterji mhux tassattivi li wieħed għandu jqis biex jara jekk in-nuqqas ta' assistenza legali fl istadju tat-teħid tal-istqarrija jwassalx għall-ksur tal-jedd ta' smigħ xieraq. Dawn il-kriterji jistgħu jiġu determinati biss wara li jintemm il-proċess kriminali.

21. Hija għalhekk il-fehma meqjusa ta' din il-Qorti meta jittieħed kont ta' kif il-Qorti Ewropea issa qed tindirizza l-kwistjoni mhuwiex floku li l-Qrati Kostituzzjonali joqogħdu jindaħlu f' temi li jmissu mas-siwi tal-evidenza.

Bħalma sewwa qalet il-Qorti Ewropea fil-każ **<u>Carmel Camilleri v. Malta</u>** deċiż fis-16 ta' Marzu 2000 li kienet dwar is-siwi ta' stqarrija mogħtija minn terzi: «The Court reiterates that the admissibility of evidence is primarily a matter for regulation by national law and as a general rule it is for the national courts to assess the evidence before them. The Court's task under the Convention is not to give a ruling as to *whether statements of witnesses were properly admitted as evidence, but rather to ascertain whether the proceedings as a whole, including the way in which evidence was taken, were fair (see the Doorson v. the Netherlands judgment of 26 March 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-11, p. 470, S 67; the Edwards v. the United*

Kingdom judgment of 16 December 1992, Series A no. 247- B, pp. 34 35, 34). Furthermore, the Court cannot hold in the abstract that evidence given by a witness in open court and on oath should always be relied on in preference to other statements made by the same witness in the course of criminal proceedings, not even when the two are in conflict (see the above-mentioned Doorson judgment, p. 472, §78) »

22. L-għaqal li din il-Qorti tieħu din id-deċiżjoni dwar l-ilqugħ tal eċċezzjoni tal-intempestività, jinsab imsaħħaħ ukoll minn dak li ġara fl-aħħar sentenza Roderick Castillo v. Avukat Generali et deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fl-20 ta' Lulju 2020. F'din is-sentenza ġara li waqt li kienu mexjin il-proċeduri kostituzzjonali, ġew mitmuma l proċeduri kriminali u Roderick Castillo gie meħlus mill-akkużi miġjuba kontrih. Minħabba din il-ġrajja, il-Qorti Kostituzzjonali qalet li: "Bis sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali l-appellat ingħata rimedju definittiv u effettiv. B'hekk minkejja dak li ġara fl-istadju meta l appellat talistqarrija, xorta 'on the whole' kellu smigħ xieraq b'dak li ġara fl-istadju tal-appell"

23. Għalhekk l-aggravju qed jiġi miċħud'

Fis-sentenza moghtija fl-ismijiet **Jean Marc Dalli vs Il-Kummissarju tal-Pulizija** et[48] gie ritenut hekk mill-Qorti Kostituzzjonali:

'11. Il-ġurisprudenza hi ċara li l-fatt li persuna suspettata li kkommettiet reat tagħmel stqarrija mingħajr l-assistenza ta' avukat ma jwassalx bilfors għal ksur fil-jedd fundamentali għal smigħ xieraq fil proċeduri kriminali li jittieħdu kontra dik il-persuna.

10. F'sentenza riċenti tal-QEDB, Lalik v. Poland (Application no. 47834/19) ġie mtenni: "

64. The Court reiterates that it is necessary to view the Article 6 § 3 rights as specific aspects of the overall right to a fair trial rather than ends in themselves (Ibrahim and Others, cited above, §§ 250-51). In consequence, despite the fact that

[48] Deciza mill-Qorti Kostituzzjoniali nhar il-31 ta' Mejju, 2023.

the applicant did not explicitly cite Article 6 § 1, the Court will examine whether the proceedings as a whole were fair, considering that the need for such an examination derives from the well-established case law on that matter (see Beuze, cited above, §§ 147-48). The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the fact that the applicant was not properly informed of his rights (see, mutatis mutandis, Ibrahim and Others, cited above, § 265).

65. The Convention is intended to guarantee rights that are practical and effective and not theoretical and illusory. In this context, the Court recalls that Article 6 § 3 (c) of the Convention must be interpreted as safeguarding the right of persons charged with an offence to be informed immediately of their defence rights, irrespective of their age or specific situation and regardless of whether they are represented by an officially assigned lawyer or a lawyer of their own choosing (see Beuze, cited above, § 129).

66. In its analysis of the overall fairness of the proceedings, the Court will examine, to the extent that they are relevant in the present case, the various factors deriving from its case-law as set out in the Beuze judgment (cited above, § 150)."

12. Għalhekk il-Qorti trid tistħarreġ l-overall fairness skont il-varji kriterji (mhux tassattivi) li jissemmew fis-sentenzi Beuze v. Il-Belġju deċiża millGrand Chamber fid-9 ta' Novembru 2018 u s-sentenza Carmel Joseph Farrugia v. Malta deċiża mill-QEDB fl-4 ta' Ġunju 2019. Fl-eżerċizzju jispetta lill-intimat li iressaq prova li l-fatt li r rikorrent ma kellux ilpossibilità li jkun assistit minn avukat waqt l 122 interrogazzjoni ma ppreġudikax irrimedjabbilment il-każ tiegħu.

13. Il-liġi kif kienet viġenti fiż-żmien meta r-rikorrent odjern ta l istqarrija tiegħu, ma kinitx tippermetti li s-suspettat jiġi assistit minn avukat waqt li jkun qed jiġi interrogat mill-pulizija. Kienet madanakollu tippermetti li s- suspettat jikkonsulta privatament ma' avukat, wiċċ imb'wiċċ jew bittelefon, għal żmien ta' siegħa, qabel ma jiġi interrogat

Fl-ahhar, il-Qorti Kostituzzjonali cahdet l-appell u kkonkludiet bis segwenti:

> *"24. Sal-lum l-unika ċertezza hi li s-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali tas-27 ta' Jannar 2021, li għadha sub judice, sabet lir-rikorrent ħati ndipendentement mill istqarrija tiegħu. Għal din il-Qorti hu ċar kristall li s'issa m'hemm xejn x'jindika li rrikorrent ma kellux smigħ xieraq jew x'aktarx li mhux ser ikollu smigħ xieraq quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, u għalhekk ma sofra l-ebda preġudizzju. Anzi l-ilment tiegħu serva biss sabiex ikomplu jitwalu l-proċeduri kriminali bla bżonn."*

Is-sentenza ukoll ricenti hafna tal-Qorti Kriminali fl-**<u>ismijiet Ir-Repubblika ta' Malta vs Matthew Farrugia,</u>**[49] il-Qorti mexiet fuq l-istess pronunzjamenti ta' Spagnol u Dalli:

> *52. B'hekk in linja ma' dak deċiż fil-kawżi Dalli u Spagnol imsemmija iżjed il-fuq, il-pożizzjoni ġurisprudenzjali l-iktar riċenti issa trid li:*
>
> *a. fejn si tratta ta' stqarrijiet rilaxxati bejn l-10 ta' Frar 201025 u t-28 ta' Novembru 2016 u*
>
> *b. fejn ikun ġie amministrat lis-suspettat id-dritt għall-assistenza legali qabel l-interrogazzjoni (iżda mhux ukoll waqt linterrogazzjoni, u irrispettivament jekk is-suspettat ikunx ukoll irrinunzja għal dak id dritt li huwa kellu), ma jitqiesx li tapplika regola tal-esklużjoni awtomatika tal-istess stqarrijiet rilaxxjati mis-suspettat jew akkużat in bażi għal ksur awtomatiku tal-jedd tas-smiegħ xieraq.*
>
> *Iżda biex wieħed ikun jista' jqis jekk u safejn ir-rilaxx ta' tali stqarrija jkunx jista' jkollha impatt fuq id dritt ta' smiegħ xieraq ta' dak li jkun, tkun trid issir evalwazzjoni tal proċess penali fl-intier tiegħu skont il-kriterji mfassla f'Beuze u l każijiet l-oħra msemmija.*
>
> *53. Il-posizzjoni tal-Qorti Kostituzzjonali f'Dalli u fi Spagnol għalhekk iddipartiet b'mod ferm mill-prinċipji enunċjati **f'BORG vs. Malta** u każijiet*

[49] Deciza nhar is-27 ta' Lulju, 2023.

analogi. Fl-assenza ta' xi regola jew liġi tad-dritt penali Malti li teskludi l-produċibilita' ta' din l-istqarrija bħala prova, din il-Qorti ma tistax issa tiddikjara (anke preventivament) tali prova inammissibbli.'

Ikkunsidrat ulterjorment,

Din il-Qorti kif diversament ippreseduta fis-sentenza fl-ismijiet **<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Jonathan Roger Portelli</u>**[50] kienet iddikjarat bhala inammissibli u konsegwentament ordnat l-isfilz tal-istqarrijiet tal-akkuzat. Madankollu permezz ta' sentenza datata it-22 ta' Settembru, 2021, il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) hassret u rrevokat din il-parti tas-sentenza u fost affarijiet ohrajn qalet is-segwenti:

> *'14. Illi l-pożizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fis-snin reċenti. Illi fiż-żmien meta l-akkużat ġie arrestat u interrogat lura fis-sena 2013, huwa ma kellux il-jedd li jkollu l-avukat preżenti miegħu matul it-teħid tal-istqarrija u dan għaliex, kif ingħad, dan il-bdil għal Kodiċi Kriminali kien konsegwenza ta' trasposizzjoni fil-liġi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proċeduri kriminali u fi proċeduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, bdil allura li seħħ fiż-żmien wara li l-akkużat kien ġie interrogat. Illi fiż-żmien meta ġiet rilaxxata l-istqarrija mill-appellat kien hemm dritt, għalkemm wieħed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal fiduċja tagħha fil-ħin preċedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Dan id-dritt ġie lilu konċess u l-appellat użufruwixxa minnu, biex b'hekk l-istqarrija sussegwentement rilaxxata, hija in konformita' mal liġi viġenti f'dak iż-żmien. Di fatti, l-leġislatur fl-artikolu l-ġdid maħluq bl-Att III tal-2002 ħaseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinżamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali, wiċċ imb'wiċċ*

[50] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali nhar it-23 ta' Settembru, 2020.

jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid drittijiet li għandha taħt dan is-sub-artikolu."

Għalhekk inħolqot sitwazzjoni ġdida għar-rigward tal-istqarrijiet li ġew rilaxxati mid-data li nġiebu fis-seħħ dawk l-emendi 'l quddiem, sitwazzjoni, kif ingħad, fejn ingħata il-jedd tal-parir legali qabel l-interrogatorju. Illum fid-dawl tal-iżviluppi legali u ġurisprudenzjali, madanakollu, ma jistax jiġi ritenut li dwar dawn l-istqarrijiet tapplika xi regola esklużjonarja ta' dritt penali proċedurali li tirrendi dawk l-istqarrijiet inammissibbli, għaliex dawn kienu konformi mal-liġi penali viġenti fiż-żmien relevanti.

…

17. Dan magħdud, madanakollu, il-Qorti hija wkoll tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti ma jistax jingħad jekk il kriterji indikati fil-kaz Beuze ġewx segwiti. Ukoll għaliex la din il-Qorti u lanqas il-Qorti Kriminali qabilha ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad drittijiet fondamentali tal-persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ, iktar u iktar f'dik is sitwazzjoni fejn l-assistenza legali tkun ġiet mogħtija skont il kriterji previsti mill-Liġi viġenti fiż-żmien rilevanti, u b'mod partikolari meta l-ġudikabbli jkun għamel użu minn dak id dritt billi jkun kiseb dik l-assistenza legali qabel ma jkun irrilaxxja xi stqarrijiet lill-investigaturi. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeċiedi a priori illi tiskarta prova li f'dan l-istadju għadna valur probatorju, bil-fatt waħdu illi fiż-żmien li l-persuna akkużata tkun ġiet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat preżenti magħha waqt it-teħid tal-istqarrija. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal leżjoni tal-jedd tagħha għal smiegħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal-akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti. Kif ukoll minħabba l-fatt li l-jedd tal-assistenza legali matul l-interrogatorju kienet estensjoni tad-

definizzjoni tal-jedd tal-assistenza legali li ma kienetx teżisti fiż-żmien meta l-akkużat kien ġie miżmum u mitkellem mill-Pulizija u b'hekk dik l-estensjoni tal-jedd tal-assistenza legali ma kienetx għadha parti mid-definizzjoni tal-jedd tal assistenza legali viġenti fil-Liġi Maltija u li ġiet offruta u użufruwita mill-akkużat f'dan il-każ. Din l-amplifikazzjoni tal-jedd tal-assistenza legali li allura ġiet tinkludi l-possibilita tal-assistenza legali anke matul ir-rilaxx ta' stqarrijiet mill persuna indagata ġiet fis-seħħ wara li l-akkużat f'dan il-każ kien ġie interrogat. Ma kienx possibbli għalih li jingħata dak il 126 livell t'assistenza legali mhux għax il-Pulizija ċaħditu minnu, iżda għaliex il-Liġi regolanti l-assistenza legali dak iż-żmien ma kienx tipprevediha. Din il-Qorti ma tistax tqis li dawn l istqarrijiet huma inammissibbli bħala prova fi proċeduri kriminali minħabba l-fatt li fiż-żmien li fihom ingħataw il-jedd għall-assistenza legali viġenti ma kienx ukoll jinkludi l assistenza legali matul l-interrogatorju – inklużjoni fl estensjoni tad-dritt tal-assistenza legali li daħlet fis-seħħ snin wara. Din id-distinzjoni per se mhix raġuni skont il-Liġi penali Maltija li twassal għall-esklużjoni tal-istqarrijiet de quo milli jservu ta' prova fil-proċeduri penali. Apparti minn hekk, kif diġa intqal, l-akkużat kien mogħti dak il-jedd tal-assistenza legali skont il Liġi viġenti fiż-żmien rilevanti u hu aċċetta dan il-jedd u għamel użu minnu billi qabel ma rrilaxxja l-istqarrijiet tiegħu ħa lpariri legali li kellu jieħu. …

21. Illi l-Qorti tistqarr illi hija konsapevoli tal-pronunzjamenti reċenti li ġew mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenzi tas-27 ta' Jannar 2021 fejn ingħatat direzzjoni lil Qorti Kriminali sabiex ma tqisx bħala prova stqarrijiet li jkunu ġew rilaxxati mingħajr id-dritt tal-assistenza legali billi jinsorġi l periklu li jkun hemm difett proċedurali jekk jinstab illi dawn jilledu id-dritt tal-persuna akkużata għal smiegħ xieraq.[51] *Hija konsapevoli wkoll ta' pronunzjamenti oħra, b'wieħed aktar recenti,*[52] *fejn il-Qorti Kostituzzjonali kienet tal-fehma kuntrarja,*[53] *u għalhekk din il-Qorti hija tal-fehma, meta tinsab mogħnija bil-provi kkumpilati u mingħajr ma tinoltra ruħha f'indaġini*

---

[51] Clive Dimech vs Avukat Generali, The Police vs Alexander Hickey, Morgan Onuorah vs l-Avukat ta'l-Istat
[52] Micallef Briegel vs Avukat Ġenerali Kost. 30/06/2021
[53] Kost: Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello – 27 ta' Marzu 2020

dwar il-mertu, li kull każ jimmerita indaġini għalih innfisu sabiex jiġi mistħarreġ jekk teżistix il-biża' li fil-proċess ġudizzarju il-persuna akkużata issofri nuqqas ta' smigħ xieraq bl-ammissjoni bħala prova ta' stqarrija li b'xi mod tista' tkun waħda mittiefsa minn xi difett mhux sanabbli anke meta wieħed jiehu in konsiderazzjoni "the overall fairness of the proceedings". Illi l-Qorti Kostituzzjonali stess fil pronunzjamenti kollha minnha magħmula stqarret ċar u tond illi kien prematur f'dan l-istadju tal-proċeduri tiddikjara illi kienet seħħet leżjoni billi l-proċess ġudizzjarju fl-intier tiegħu kien għadu ma ġiex konkluż, għalkemm f'uħud mill-kazijiet tat direzzjoni lil Qorti Kriminali sabiex tisfilza il-prova ta'l istqarrija, izda dan sar aktar bhala forma ta' rimedju prekawzjonarju minhabba xi leżjoni potenzjali, u mhux għax fil-fatt kienet seħħet dik il-leżjoni lamentata. Illi din il-Qorti fil-kompetenza tagħha ta' natura penali, madanakollu, ma tistax tagħti din id-direzzjoni lil Qorti Kriminali u dan għaliex kif ingħad l-imsemmija prova mhijiex nieqsa mill-valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola ta' dritt penali li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess u ġaladarba ukoll il-proċess ġudizzjarju fl-intier tiegħu għadu ma seħħx biex b'hekk lanqas jista' jiġi stabbilit f'dan listadju bikri jekk kienx hemm xi vjolazzjoni tal-persuna akkużata tad-drittijiet kostituzzjonali tagħha, jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ. Dan ifisser għalhekk illi f'dan l-istadju tal-proċeduri ebda prova oħra marbuta ma' din l-istqarrija ma għandha tiġi estromessa mill-att.[54] '

Din il-Qorti hija konxja minn dawn is-sentenzi, madankollu bl-ikbar rispett tghid li ma taqbilx maghhom. Fil-kaz odjern, kif diga gie ritenut, l-appellant Stephen Ciangura ta x-xhieda tieghu fl-atti tal-inkjesta ftit wara l-akkadut , fejn inghata l-'caution' skond il-ligi ta' dak iz-zmien u cioe li kellu dritt ikellem avukat qabelit-tehid tal-istqarrija u li jekk ma iwegbix ghal certu domandi ikun hemm ir-regola ta nferenza. Ix-xhieda ttiehdet fis-sena 2015 u ghalhekk l-appellant filwaqt li kellu dritt li jikkonsulta ma avukat qabel l-interrogazzjoni, hu ma kellux dritt li jkun assistit minn avukat matul l-interrogatorju. Illi mill-atti jirrizulta li l-appellant wiegeb ghad-

[54] Sentenza ohra il-Qorti tal-Appell (Sede Superjuri) fl-istess gurnata u cioe' nhar it-22 ta' Settembru, 2011 iddecidiet bl-istess mod kienet dik ta' The Republic of Malta vs Christopher Doll.

domandi li gw impsoti lilu u dan fid-dawl li jekk ma iwegbix ser ikun hemm ir-regola ta inferenza. Dan jista jfisser li kieku ma kienx hem mir-0rgola ta inferenza fors ma kienx iwiegeb id-domandi li setghu jinkriminawh. Ghalhekk jibqa' l-fatt illi seta' kien hemm pregudizzju kontra l-akkuzat.

Id-dritt ghall-assistenza t' Avukat jew prokuratur legali fi pre trail stage ma jiddependi bl-ebda mod jew forma, fuq l-istat ta' vulnerabbilta' tal-akkuzat. Kull akkuzat, vulnerabbli jew le, ghandu dritt ghall-assistenza legali u dan sabiex jinghata parir dwar l-istrategija tad-difiza li ghandha tigi segwita. Il-fatt li akkuzat ma giex ippressat mill-pulizija ma jillimitax id-dritt tieghu ghall-assistenza legali. L-assistenza legali hija indispensabbli mhux biss biex tiggieled il-pressjoni mill-pulizija jew kwalunkwe evidenza ohra miksuba bi ksur tal-Konvenzjoni, izda biex tiddefinixxi strategija ghad-difiza u tadattaha ghal kull incident matul il-procedimenti kollha. Il-Pulizija hija mistennija li tagixxi skont il-ligi, irrispettivament jekk l-akkuzat ikunx assistit minn avukat jew prokuratur legali o meno. L-imgieba legittima tal-pulizija mhijiex argument ta' valur li fuqu jigi ristrett l-ezercizzju ta' dritt tal-Konvenzjoni mid-difiza. Dan l-argument jirrifletti kuncett restrittiv hafna tar-rwol tal-avukat fil-procedura kriminali. Oltre minn hekk, id-dritt li wiehed jibqa' sieket mhux interchangeable mad dritt tal-assistenza legali. Id-dritt ghall-assistenza legali huwa strumentali fil protezzjoni effetiva tad-dritt li wiehed jibqa' sieket u kontra s-self-incrimination. Il-fatt li akkuzat jigi mgharraf bid-dritt tieghu li jibqa' sieket u l-fatt li ma saritx pressjoni mill-pulizija fuq l-istess akkuzat, m' ghandhom xejn x'jaqsmu mad-dritt procedurali tieghu li jkun assisstit minn Avukat. Ghalhekk kif tajjeb ikkonkludiet l-ewwel qorti x-xhieda rilaxxjata mill-appelalnt er tigi skartata in toto.

Konsegwentement dan ifisser li l-prosekuzzjoni trid tipprova l-kaz taghha lil hinn mix-xhieda li rrilaxxja l-appellant.

Jinghad li l-appellant Stephen Ciangura gie akkuzat f'ismu *de proprio* kif ukoll f'isem is-socjeta Executive Security Services Limited, kif tajjeb osservat l-ewwel qorti fis-sentenza taghha ghalkemm jidher l-ewwel qorti sabet lil Stephen Ciangura hati tal-ewwel akkuza fil-vesti tieghu u dan ghaliex imkien ma tghid li sabitu hati tal-ewwel akkuza ghan nom tas-socjeta Executive Secirity Services Limited.

Illi minkejja l-atti huma voluminuzi hafna ghalix hemm l-atti tal-inkjesta esebita dwar l-incident li sehh gewwa l-istabbiliment Plus One f'Paceville nhar il-15 ta' Novembru 2015 hafna mill-provi akkwziti f'din l-inkjesta m'ghandhomx relevanza ghall-ewwel akkuza moghtija fil-konfront tal-appellant odjern.

Illi sabiex il-prosekuzzjoi tipprova l-ewwel akkuza taghha riedet tipprova li fil-15 ta' Novembru 2015 jew fil-jiem ta' qabel bhala persuna li timpjega full time jew part time b'kuntratt definittiv jew indefinittiv jew bi prova naqas milli jinnotifika lill-Korporazzjoni tax-Xoghol u Tahrig b'dak l-impieg kif stabbilit dwar kull impieg imma n-notifika kellha issir sa mhux aktar tard mill-gurnata li fiha beda impieg xi persuna.

Illi jidher li l-proskeuzzjoni qed tirreferi ghal persuna ta' Bojan Spasic.

Illi il-prosekuzzjoni resqet lil Joseph Saliba jixhed f'zewg okkazjonijiet in rappresentanza tal- allura ETC illum JobsPlus u dan fil-11 ta' Dicembru 2015 (fol 1256 u 1320 tal-atti tal-inkjesta Vol VII) izda dan ma xehdx fil-konfront tal-appellant u lanqas fil-konfront tas-socjeta Executive Securities Services Limited izda fil-konfront ta' kumpaniji ohra kif imsemmija minnu bla relevanza ghall-appellant odjern. Ghalhekk prova li l-appellant haddem lil xi hadd ma hemmx **fix-xhieda ta' Joseph Saliba.**

Bernard Zarb rapprezentant ta' JobPlus xehed fis-seduta tal-21 ta' Frar 2018 (fol. 20 tal-atti) u dan esebixxa l-employment history ta' Stephen Ciangura li giet mmarkata bhala Dok BZ u minn ezami tal-istess jirrizulta li fil-15 ta' Novembru 2015 kien impjegat part-time mas-socjeta Executive Security Services Limited. Ma jidhirx li gie mistqosi jekk in effetti dan Ciangura jimpjegax xi nies mieghu ghax fil-fatt jirrizulta li hu stess hu impjegat. Mill-provi prodotti ghalkemm voluminiuzi ma ingabet l-ebda prova li dan Sasic kellu xi impieg regolarizat ghaliex ma ingab l-ebda rapprzentant minn Jobplus biex jghid dan. Din il-Qorti ma taqbilx ma dak mistqarr mill-ewwel Qorti fis-sentenza taghha li fin-nuqqas t-tali prova kellha tistrieh fuq dak li stqarr l-appellant fix-xhieda tieghu quddiem il-Magistrat Inkwirenti stante li tali xhieda ma hiex ammissibli u qed tigi skartata kif fuq premess.

Ghalhekk il-prosekuzzjoni naqset li tipprova il-kaz taghha sal-grad rikjest mill-ligi u ghalhekk qeda tilqa' l-appell interpost mill-appellant u thassar u tikkancella is-sentenza moghtija mill-ewwel Qorti u b'hekk qeda tillibera lill-appellant minn kull imputazzjoni u piena.

Dr Consuelo Scerri Herrera

Imhallef

Maria Grech

Deputat Registratur